

CHILE BULLETINEN

Nr 2/90

Årg 18

Pris 10 kr

Demokratins första 50 dagar
Chiloe' – förtrollat land

Redaktion:

Rosemarie Andersson, Margareta Björling,
Ingvar Enghardt, Ulrika Johansson och
Jonas Ljungstedt.

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Pressläggning: 12 maj 1990

Prenumerationspris: 50 kronor för 4 nr

(Myndigheter och institutioner: 70 kr)

Betala på pg 504 88-5, Chilebulletinen.

Stödprenumeration: 100 kronor

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar prenumeration på Chilebulletinen. Betala 150 kr på pg 88 72 33-5 (100 kr för studerande och pensionärer)

Adressändringar sändes till:
Chilekommittén, Box 622,
101 28 Stockholm

CHILEKOMMITTÉN

Adress: Box 622, 101 28 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängsgatan 23

Chilekommitténs plattform:

Stöd det chilenska folkets kamp för socialism! Bekämpa imperialismen! Frigge de politiska fångarna! Stöd arbetarrörelsen i Chile!

Chilekommitténs insamling

Pg 65 39 28 - 2

Chilekommitténs verksamhet
(solidaritetsarbetet i Sverige)

Pg 88 72 33 - 5

Omslagsfoto:

Sent på eftermiddagen i Achao, Chiloé.

Röken från alla vedspisarna stiger över byn.

15 januari 1990.

Foto: Christer Hamp

LEDARE

Scenen är Nationalstadion i Santiago den 12 mars 1990. Beethovens 9:a har just tonat ut över de församlade massorna. Chiles nyvalde president Patricio Aylwin träder upp och talar till sitt folk: Chile behöver försoning!

Det där blir svårt, mycket svårt. Ty mycket blod har flutit sedan förrädaren Augusto Pinochet i september 1973 gjorde denna plats till koncentrationsläger för tusentals motståndare och här inför deras ögon mördades sångaren Victor Jara ...

Om stämningarna kring maktövertagandet skriver i detta nummer Christer Hamp direkt från Santiago.

»Det har firats 1 maj i Chile för första gången på 16 år utan tårgas och vattenkanoner», skriver Anna-Karin Gauding, också hon från Santiago.

Luis Maira från Kristna Vänstern, IC, var i Stockholm i april. Hans föreläsning på Latinamerikainstitutet gav nya perspektiv på den chilenska demokratiseringsprocessen. Vi refererar.

De ecuadorianska djungelindianerna för en hård kamp för sina rättigheter mot oligarki och transnationella bolag. Luis Vargas väddar om vår solidaritet i en intervju när han passerade Stockholm.

Mia är i Chile. I ett resebrev som det fräser om får vi veta hur man revolutionerar potatisskalandet i landet med svensk teknik. Eja vore man där.

I Chiloé, den sägenomspunna ön i södra Chile, möts gammalt och nytt. Få chilensesenärer ger sig tid att göra den mer än 100 mil långa resan från Santiago ner till det södra öriket.

Det är bara en liten del av Christer Hamps bilder från Chiloé – myternas och legendernas land – som finns med i det här numrets text- och bildreportage. Hans bilder är tänkta för en utställning, men lokal saknas just nu. Det vore roligt om det kunde ordnas.

Vi får inte glömma de politiska fångarna nu när demokratin ska förverkligas. Fortfarande sitter drygt 300 i Pinochets gamla fängelser och väntar på att den juridiska kvarnen ska mala färdigt. Julia Escobar förklarar situationen. Vi har också ett textförslag att skriva på vykort till president Aylwin för att påskynda frigivningen av fångarna.

INNEHÅLL:

3. Aldrig mer!
5. Första maj utan tårgas och vattenkanoner
7. Luis Maira: Vår livsstil överlevde
9. Brev från en ung resenär
11. Chiloé – myternas och legendernas land
16. Leka med dockor – novell av Jorge Calvo
18. De politiska fångarna – brännande fråga
20. Dagbok: Chile mars – maj
21. Lantarbetare kräver jorden åter
22. Ecuadors indianer: Vi vill bevara vår kultur
23. El Salvador – förhandlingar eller fortsatt krig
26. Nyheter & kommentarer

Aldrig mer!

Den 11 mars 1990 överlämnade Pinochet det blå-röd-vita presidentbandet till Patricio Aylwin. Dagen efter framträdde den nye presidenten inför folket i ett känsloladdat möte.

— Jag trodde det skulle vara allvarigare, sa en av de svenska journalisterna på Patricio Aylwins möte med folket på Nationalstadion i Santiago dagen efter maktskiftet.

Nej, de flesta chilensare har haft alldeles nog av allvar under många år och känner en stor lättnad över att diktaturen nu faktiskt är slut.

Både kampanjen för nej till Pinochet vid folkomröstningen 1988 och Aylwins kampanj till valet 1989 gick i glädjens tecken, och det var ett budskap som gick hem.

Demokratien är återvunnen, men problemen är många, och det kommer att ta tid att lösa dem. I sitt tal på

Nationalstadion anslog Patricio Aylwin trots allt en positiv ton:

— Från denna plats, som under de sorgens dagar då styrkan blind och hatisk tog överhanden över förnuftet, för många landsmän var en plats av fångenskap och tortyr, säger vi till alla chilensare och till den värld som ser oss. Aldrig mer! Aldrig mer ska människovärdet krossas! Aldrig mer hat mellan bröder! Aldrig mer våld och brodermord!

Jublet steg i stadion, men alla är tydligen inte riktigt beredda på den försoning som Patricio Aylwin så länge förkunnat:

— Det är en vacker och mångfaldig uppgift vi har framför oss: att åter skapa ett klimat av respekt och förtroende så att chilensarna kan leva tillsammans, vad de än har för tro, ålder, arbete eller social status, civila eller militärer.

Här steg visslingarna och buropen till en storm, och Patricio Aylwin lämnade det skrivna talet och skrek tillbaka:

— Ja, mina herrar, ja, landsmän, mellan civila och militärer. Chile är ett enda land. Den personliga skulden kan inte vila på alla. Vi måste kunna åter skapa den chilenska familjen. ▶

► För många chilénare är det svårt eller omöjligt att glömma eller förlåta allt det som hänt, och Patricio Aylwin har blivit hårt kritiserad för sitt lugna och artiga sätt att bemöta militärregimens representanter, samtidigt som regimen arbetade på att med nya lagar förlänga sin politik till långt efter maktskiftet.

Den kritiken har det inte hörts mycket av på det offentliga planet, från partier och organisationer. I stället har den verkat på det mer privata planet, man och man emellan.

Patricio Aylwin tog i alla fall tillfället i akt att bemöta kritiken på Nationalstadion:

— Jag tror ärligt talat att den väg vi valde var den bästa av de möjliga. Artighet utesluter inte mod. Jag är övertygad om att de flesta av de band man har velat binda oss med inte kommer att kunna motstå förnufts och rättens tyngd. Jag lutar på att kongressen sätter sig över skillnaderna mellan partierna och godkänner de reformer som krävs för att säkerställa att vår nyfödda demokrati kan fungera normalt och effektivt. Jag är säker på att om någon skulle falla för frestelsen att använda styrka mot folket så kommer försvars- och ordningsmakten inte att förneka sina skyldigheter.

Flera gånger återkom presidenten till motsatsparet förnuft och styrka. Det har i Chile en särskild betydelse: på riksvapnet med skölden och de heraldiska djuren finns orden »Por la razón o la fuerza», genom förnuft eller styrka.

De orden är inget som Pinochets militärer har satt dit, de har stått där sen frigörelsen från Spanien i början av förra seklet, men har haft en särskild aktualitet under diktaturen.

Orosmoln

Demokratin är återvunnen, men det finns många orosmoln.

Kvällen innan talet på Nationalstadion, när Patricio Aylwin med det röd-blå-vita presidentbandet över axeln

kom ut på balkongen på presidentpalatset La Moneda i Santiago och mötte folkets jubel, utspelades samtidigt blodiga scener på andra sidan palatset, de värsta sedan påvens besök.

En stor mängd ungdomar med påkar och flaskor gick lös på poliser, journalister och vanligt folk, och till slut hamnade 91 poliser och 118 civila på sjukhus, några av dem mycket allvarligt skadade.

Ungdomarna flyttade undan kravallstaketen och ställde dem i högar på gatan. De försökte spärra vägen för de inbjudna dignitärer som var på väg till stadsteatern och Beethovens nia, och flera av dem kom fram med krossade bilrutor och rödögda av tårgasen.

Polisen videofilmade

Det finns många olika uppgifter om vad som verkligen hände, men det tycks vara klart att attacken var organiserad. Polisen videofilmade händelsen från chilenska televerkets torn strax intill, och lägger skulden på FPMR, Frente Patriótico Manuel Rodríguez.

Andra är inte sena att påpeka att FPMR är grundligt infiltrerad av CNI, den numera upplösta hemliga polis som militärregimen använt för att hålla folket i schack. Ytterligare andra uppgifter talar om civila som gett polisen order om att attackera personer på platsen.

Dokument förstördes

Att CNI skulle vara upplöst håller heller inte alla med om. I flera tidningar kallas den hemliga polisen istället »försvunnen». Militärregimen hade lovat att upplösa CNI, men vad som i själva verket hände var att CNI:s personal och tillgångar tillfördes armén, liksom så mycket annat som Pinochet och hans folk haft hand om. Pinochet själv var ju, och är fortfarande, arméns överbefälhavare.

Den stora frågan är om samma människor fortsätter att göra samma

jobb tillsammans, eller om de blir utspridda på andra avdelningar. Åtminstone en del av dem går till arméns egen underrättelsetjänst.

Och vad har hänt med CNIs fruktade arkiv? Har de, som många tror, blivit förstörda, eller finns de kvar och ger oss en möjlighet att i en avlägsen framtid få känna militärregimens mörkaste sidor i detalj?

I juntans förvaltningsbyggnad Diego Portales förstördes i alla fall en stor mängd dokument. En dokumentförstörare med stor kapacitet skaffades dit och varje avdelning fick en dag på sig att använda den. Men när till och med personalens hälsojournaler skulle malas ner, slog en av de ansvariga bakut och satte stopp för den värsta förstörelselustan.

Det är mycket som har försvunnit i dessa dagar. Annat, som varit gömt under många år, plockas åter fram. På en stillsam fest med en handfull konstnärer tog värdinnan fram en affisch, uppklistrad på masonit.

Det var en reproduktion av en gammal målning av Jesus och Maria, och på baksidan stod det med stora, slarviga bokstäver »Minne av påsken i Toledo 1968».

Hon ville att vi skulle gissa vad som fanns under affischen, och alla gissade att det var en bild av Salvador Allende.

— Klockan två på eftermiddagen den 11 september fick jag höra att Allende var död. Jag grät och klistrade den här affischen över och lovade mig själv att jag inte skulle ta bort den förrän diktaturen var slut.

Vi väntade andäktigt medan hon skar runt kanterna på affischen, och fram kom en gammal bild av Fidel Castro, en mycket yngre och vackrare än den som syns i tidningarna varje dag nu.

Hon ställde den åt sidan och undrade var hon skulle hänga den, och vi skålade i hemblandad Pisco Sour.

Text och foto: CHRISTER HAMP

FÖRSTA MAJ

utan tårgas och vattenkanoner

Den 1 maj hade 50 dagar gått sedan den demokratiskt valda regeringen tillträdde. En kommission har tillsatts för att undersöka övergreppen mot de mänskliga rättigheterna, en brännhet fråga som i hög grad mobiliserar folkopinionen.

– Denna första maj i frihet vill vi hylla alla dem som gav sitt liv i kampen för demokrati och frihet. Vi tänker också speciellt på de försvunna, de avrättade, flyktingarna, de politiska fångarna.

Både CUT-ledaren Manuel Bustos och president Aylwin ägnade speciell uppmärksamhet åt diktaturens många offer i sina anföranden i Parque O'Higgins den 1 maj.

Båda försvarade också energiskt den nybildade kommissionen för »Sanning och försoning» som ska undersöka övergreppen mot de mänskliga rättigheterna och som väckt mycket ont blod inom högern och vissa militära led.

»Respekt för de rika»

De enda talarna vid årets förstamajfirande – det första utan tårgas och

vattenkanoner på 17 år – var också eniga om att det just undertecknade avtalet mellan arbetare och arbetsgivare är otillräckligt och kunde ha gått betydligt längre i förmåner för arbetsidan. »Jag förstår er som är missnöjda och kräver mer», sa Manuel Bustos. »Men samtidigt är detta början på en process som kommer att ta tid», lade han till och uppmanade arbetarna att organisera sig fackligt. ►

Regeringen har utlovat specialprogram för de mest eftersatta grupperna i samhället, inte minst kvinnor och ungdomar, men problemet är pengar att bekosta dem med.

Foto: Christer Hamp

► President Aylwin underströk också att den höjda minimilönen är otillräcklig. Han menade att oppositionen också borde visa prov på den generositet som regeringen och de demokratiska krafterna hittills gett uttryck för.

»Pinochet sa i ett tal att vi måste visa respekt för de rika, för det är dom som har pengarna. Vi hävdar istället att det är de arbetande människorna som ska visas respekt», sa Aylwin under publikens jubel.

Stabilitet mot töt

Stabilitet och social rättvisa är regeringens motto under denna övergångsperiod. Ekonomisk stabilitet skall åstadkommas genom höjda produktionssiffror och en fortsatt satsning på export. Politisk stabilitet eftersträvas via konsensuslösningar och en resolut hållning i mänskliga rättighetsfrågorna.

Social rättvisa skall uppnås genom specialprogram riktade till de mest efter-satta grupperna i samhället, inte minst kvinnor och ungdomar. Problemet är att det idag finns flera projekt för att åstadkomma social utjämning än det finns pengar att bekosta dessa med. Den internationella solidariteten har i ekonomiska termer givit mindre utdelning än man räknat med före valet. Och höginkomsttagarna drivs inte av den sociala medvetenhet om sina elementära skyldigheter som kan bidra till att göra Chile till »ett möjligt land».

Låg skattesats

Vad har hänt i Chile under de 50 dagar som gått sedan den demokratiska regeringen tillträtt?

Parlamentet öppnades i mars med en extraordinär session för att diskutera och rösta igenom de första och mest akuta lagändringarna. En första – och ännu inte avgjord – diskussionsfråga gällde emellertid om kongressen skulle fungera i den halvfärdiga parlamentsbyggnaden i Valparaiso eller flyttas tillbaka till Santiago. En för folkflertalet viktigare fråga var den skattereform som höjde företags-skatten till 10 procent, en i grunden skamligt låg skattesats i ett land som ropar efter social rättvisa.

Kulturevenemang

I de få kommuner som sedan mars fått demokratisk borgmästare sprudlar det av aktiviteter. Reella möjligheter till deltagande för sociala organisationer, enskilda och andra representanter för det civila samhället har öppnats. I den sociala basen påskyndas demokratiseringen av de så kallade »grannskapskommittéerna» (juntas de vecinos) i väntan på en ny och demokratisk kommunal lagstiftning.

På det kulturella området smids det nya planer. Ambitiösa utbytesprogram håller på att ta form med flera länder, bl a Mexiko. I mars sjöng Silvio Rodriguez för första gången i Chile på ett andäktigt och fullsatt Nationalstadion. I slutet av april gjorde den under många år portförbjudne Juan Manuel Serrat samma sak. I TV-rutan förvänas vi dagligen över de välkända ansikten vi vant oss

Silvio Rodríguez under konserten i Santiago.

vid att se på andra ställen än i TV-nyheterna; representanter för de bostadslösa (»los allegados»), för anhöriga till »försvunna» och avrättade, de politiska fångarna i hungerstrejk.

Brännhet fråga

Den första »kravrörelse» som nådde allmänna opinionen var just de politiska fångarna och deras anhöriga. Med regeringsdektret har en del av dem redan blivit fria eller är på väg att nå friheten. Ett 50-tal fångar beräknas dock befinna sig i en så komplicerad juridisk och politisk situation att ett sådant förfarande inte skulle kunna appliceras. Myndigheterna är medvetna om att detta är en politiskt känslig och samtidigt brännhet fråga och anstränger sig för att hitta en lösning.

Mordet på f d utrikesministern Orlando Letelier 1976 har återigen blivit förstasidesnyhet sedan exilkubanen Dionisio Suarez arresterats i Miami som den direkte mördaren, samtidigt som den verkliga identiteten på en av de hetaste namnen i Chile, Liliana Walker, avslöjats inför allmänheten. Amerikanska regeringen är intresserad av att direkt ställa f d DINA-chefen Manuel Contreras (som gått under jorden) och därmed militärdiktaturen till svars för mordet på exilpolitikern Letelier.

Pinochet hotar

En annan het potatis är den genom presidentdektret nyligen tillsatta MR- (Mänskliga Rättigheter) kommissionen för »Sanning och social försoning». Aylwin har ansträngt sig att till kommissionen hitta personer med moralisk solvens, samtidigt som de representerar ett brett politiskt spektrum. De föreslagna representanterna från Renovación Nacional tackade nej till inbjudan att delta och har i aggressiva ordalag krävt att kommissionen undersöker brott som begåtts de senaste 30 åren, dvs inte enbart

under militärdiktaturen. Pinochet reagerade som överbefälhavare med att begära omedelbar audiens hos president Aylwin (vilket har inte fick). Han tillkallade hotfullt generalskåren inom armén och försöker nu få de övriga vapen-slagen med sig inte bara i en protest, utan i krav på att militären ska lämnas ifred.

För Aylwin har denna fråga strategisk betydelse. En snabb kartläggning av de allvarligaste MR-brotten, framför allt de som haft dödlig utgång, medger att sanningen kommer fram i dagsljuset och att Chile som nation kan återförenas. Det är för Aylwin och regeringen inte bara en etisk och moralisk plikt att handla med fast hand i denna fråga. Det är också fråga om politisk stabilitet i ett land där MR-frågorna mobiliserar folkopinionen.

Övergångstid

MR-kommissionen har hälsats med tillfredsställelse från de olika anhängarkommittéerna och från katolska kyrkan. Den nyutnämnde ärkebiskopen Carlos Oviedo var verksam i Antofagasta i norra Chile när den sk dödsskvadronen under ledning av general Arellano Starck drog fram i oktober 1973. Oviedo har i sina första deklarationer som ärkebiskop givit uttryck för sitt och kyrkans intresse av att sanningen kommer fram för att göra en försoning i samhället möjlig.

Vi befinner oss i en övergångstid. 50 dagar är en alltför kort tid för att dra några slutsatser med facit i hand. Den väg regeringen slagit in på är ur många synvinklar komplicerad. Alla de frågor som kräver akuta svar kommer antagligen inte att besvaras tillfredställande. Frågan står öppen om ändå inte regeringens pragmatism är den enda framkomliga vägen.

Santiago 1/5 1990

ANNA-KARIN GAUDING

Luis Maira:

Vår livsstil överlevde

Luis Maira är kanske den chilenske politiker, som genom åren gjort sig mest känd som förespråkare för tolerans och enighet bland vänsterpartierna.

Som ledare för Kristna Vänstern, IC, ingick han 1970 – 1973 i Allendes UP-regering. I exil i Mexiko ledde han Institutet för studier av relationer mellan USA och Latinamerika.

Maira återvände till Chile inför folkomröstningen 1988. Inför valet den 14 december 1989 ledde han vänsterkoalitionen PAIS.

Nyligen föreläste han på Latinamerika-institutet i Stockholm. Här följer i sammandrag hans föreläsning.

– Ofta under åren har jag fått frågan från internationella observatörer av den chilenska processen: Hur kan det komma sig att ni chilénare, med er långa tradition av politisk demokrati, moderation, pluralism och social utveckling har kunnat få en diktatur på halsen, som visat sig vara en av de stabilaste och mest maktfullkomliga i kontinentens moderna historia? Är ni oförmögna att organisera er? Har folket ingen kampanda? Har chilénarna verkligen gjort allt i sin makt för att befria sig från den här auktoritära regimen?

– Jag brukar svara att vi chilénare inte är annorlunda än andra folk, men denna diktatur har skiljt sig från andra diktaturer på en rad punkter, vilka gjort den starkare och därför svårare att störta än andra diktaturer i regionen. Folket har lagt ner stor energi på att bli av med diktatorn, många har aldrig någonsin gett upp.

Maira berättar om sitt möte med Orlando Letelier i Washington. (Letelier hade varit Allendes ambassadör i USA. Han mördades av Pinochets agenter 1976). Maira citerar Orlando: »Jag går aldrig till sängs en enda natt utan att först ha gjort något mot Pinochet under dagen.»

– Tusentals chilenska patrioters kamp har gjort att diktaturen inte lyckades nå sina främsta mål.

– Diktaturens främsta mål var inte att »modernisera landet (de 7 modernisationerna), inte att omstrukturera näringslivet, inte att placera Chile på världskartan, inte att ge militären mer makt än de civila.

Dess främsta mål var att göra slut på en viss slags livsstil, politisk och social, som uppkom i och med Recabarren (grundaren av Chiles arbetarrörelse) i början av seklet och som fortsatte ända tills Allende mördades 1973. Det var uppkomsten av ett målmedvetet framstegsvänligt civilt samhälle, där de folkliga organisationerna intog en allt viktigare roll, som ökade i betydelse ända till erfarenheterna under Allendes »demokratiska väg till socialismen». ►

Luis Maira, som inte fick någon politisk post, hälsas med entusiasm av folket när han promenerar på Santiagos gator dagen för maktöverlämnandet 11 mars 1990. Foto: Christer Hamp

► Detta samhälle vilade på en lång rad olika sociala och folkliga organisationer, på dess fackliga ledares kvalitet och antal, på en kraftigt växande bonderörelse, på nya krafter inom poblador- och stadsbefolkningen, ungdomsrörelsen, kvinnornas kamp för likaberättigande ända sedan 20-talet och på den progressiva intelligentsans organisationer.

Det var detta Pinochet ville riva ner! Diktaturmodellens framtid hängde på om man skulle lyckas förstöra detta sociala nätverk, den axel kring vilken hela det chilenska samhället rört sig. Pinochet ville inrätta ett system där fackföreningarna inte betydde något och där inga studentledare, pobladorledare eller folkförelseledare, satte sig upp mot honom. Han misslyckades!

Tvingades till justeringar

Detta visade sig närmare bestämt 1983 i maj, när hela samhället vände sig mot den auktoritära regimen på ett förvånande snabbt och massivt sätt, efter tio år av tillsynes passivitet, disciplin och normala förhållanden. Visserligen föregicks detta av ett ras i ekonomin under 1982 med 33 procents arbetslöshet i reella termer och en produktionsminskning med 15 procent.

Vi var några som tänkte att det skulle vara möjligt att störta Pinochet för gott och inte stanna för en lösning på halva vägen. Vi ville ha den fulla demokratin, avancerad och total. Så blev det inte. Diktaturen var för stark. Men inför den massiva folkliga belägringen tvingades regimen till en rad justeringar av sin ursprungliga brasilianska modell.

Maktkoncentration

Pinochet skilde sig från andra diktatorer genom att han koncentrerade den totala politiska makten i sina egna händer. Vi minns det närmast klassiska uttalandet: »I det här landet rör sig inte ens ett löv utan att jag känner till det och har gett mitt tillstånd!» Ja, det var inte som i Argentina och Uruguay. Pinochet grep hela makten och behöll sin titel som tjänstgörande överbefälhavare i armén. Han formade den efter sin vilja och genomförde utrensningar av opålitliga. Militären fick del av fördelarna med att ha den politiska makten men komprometterades vid kritiska tillfällen.

Med lagen i ryggen

Pinochet drog även in rättsväsendet i försvaret av sin regim. Han utsåg en kommission för utarbetande av en ny grundlag redan i oktober 1973, en månad efter kuppen. Han själv dikterade innehållet. En order från Pinochet fick grundlagsdignitet. Allt utan att i förväg behöva passera via en militär församling, så som i Argentina, Uruguay, etc.

Vid de folkliga protestdagarna, t ex den 11 augusti 1983, mobiliserade Pinochet 18 000 soldater mot civilbefolkningen i Santiago. Det kostade livet på över 80

människor. Med lagen i ryggen kunde Pinochet förklara varje folkligt krav för subversivt.

Officerarnas fruar mobiliserades för att leda olika kvinnoorganisationer på den rätta vägen.

Hur lyckades Pinochet med att vinna uppslutning från de civila? Historiskt sett har högern i Chile samlat 1/3 av rösterna, men i folkomröstningen 1988 valde 43 procent att stödja honom med sitt »ja». Detta repeterades i valet i december 1989 då högern fick 43,7 procent – efter 16 år av diktatur. Militären stödde honom hundraprocentigt.

Hur störta en så stabil diktatur? Hur få bort militären från makten?

Good will

När regimen, efter att ha rättat några av de värsta missgreppen i sin politik och satt i verket sin strategiska plan att selektivt modernisera ekonomin, lyckas man få igång en stadig ekonomisk tillväxt, som förra året uppgick till 8,5 procent. Man började tala om »det chilenska ekonomiska undret», vilket gav regimen good will i slutskedet. Men vi får för den skull inte glömma den ekonomiska helhetsbilden av dessa 16 år. 1975 rasade ekonomin 13,5 procent. De sociala kostnaderna för chockpolitiken var enorma. 1982 kom ett nytt ras på 15,8 procent. Det är alltså en rätt medioker bild man får mot den bakgrunden. Naturligtvis framstår Chiles situation mot grannländernas mörka bild av kris, inflation och social osäkerhet såsom ljus.

Terrängen minerad

Det är ju väl bekant hur diktaturen nyligen omförhandlat utlandsskulden och efter folkomröstningen -88 sålt ut nästan all nationell egendom till de multinationella. Genom att vältra över skulderna på framtiden har man bundit upp den tillträdande administrationen för många år framåt. Terrängen är med andra ord minerad! »Undret» var alltså en fråga om statistik, och inte om verkliga framsteg.

Ekonomin kännetecknas av en oerhört ojämn fördelning av inkomsterna. En utarmning av de fattigaste och allmänt sjunkande köpkraft och levnadsstandard för majoriteten. Vi är tillbaka i den gamla perversa ordningen med två olika länder inom ett gemensamt territorium. Chile fungerar alltså väl med Världsbankens sätt att se, eller i ECLAs (Economic Commission for Latin America) statistiska tabeller. »Kreditvärdigt» med ett ord.

Tre strategier

I den här situationen sker övergången till demokratin. Är det den bästa vägen vi valt?

Det finns tre olika sätt att bli av med en diktatur och nå demokratin och inget är helt säkert: 1) Den militära segern, som några länder i Latinamerika har prövat. 2) Den sociala och politiska med civil ohörsamhet, generalstrejk och genom

att göra landet oregerbart, exempel Venezuela under Jimenez och Filippinerna under Marcos. 3) Förhandlingsvägen i ett ofördelaktigt läge – om där finns resonabla maktblock villiga att sätta sig vid förhandlingsbordet och utarbeta en tidtabell för maktskiftet.

Självkritisk vänster

I Chile har vi haft en opposition med en intelligent men något steril ledning. Vi har haft ett land med tokig ekonomi och en galen politik. Svårigheten att nå enighet gjorde att försöken misslyckades 1983 -84 -85. Något som Pinochet inte var sen att utnyttja. Vi i vänstern får ta åt oss mycket kritik för detta.

Rak linje saknas

Vilka utsikter har Aylwins regering att lyckas med övergången?

För det första: det finns inga regler för hur en övergång till demokrati ska gå till. Det blir många svårigheter. En rak linje saknas; se på Grekland, Portugal, Spanien, Bolivia, Uruguay, Argentina, Brasilien;

Om det inom vänstern finns tankar på militär resning eller vedergällningstaktik, så kan övergångsperioden bli fördröjd. Vidare kommer konflikter mellan olika sociala grupper inte att kunna biläggas genom snabba reformer, på grund av de inskränkningar som de internationella kreditinstituten ålägger oss.

För det andra finns inga lagar för åtgärder eller brottskonsekvenser inom en övergångsperiod.

– Vi ska komma ihåg, säger Maira, att diktaturens anhängare fortsatt kommer att ha mycket makt framförallt i kommunstyrelserna. Av Chiles 335 borgmästare har Pinochet utnämnt 320. De kommer att sitta kvar i fyra år.

Men det blir kommunala val och då har vänstern sin stora chans att komma tillbaka.

Nya processer

På frågan om hur han ser på de politiska fångarnas öde, säger Luis Maira att Aylwins regering gör sitt bästa för att inom nuvarande lagstiftning ge dem en snabb och rättvis behandling. Regeringen grundar sin syn på politiska brott på samma kriterier som Amnesty International, dvs en uppdelning i samvetsfångar och terrorister. Men liksom i fallet med de arresterade och försvunna under diktaturen, vilka rättsmaskineriet sopat under mattan, kan nu nya fakta och omständigheter presenteras och processerna öppnas på nytt. Vi har förutom massmedia utmärkta organ som Kommissionen för de Mänskliga Rättigheterna, Vicarian och CODEPU som kan driva dessa fall och tvinga fram sanningen. Även om Pinochet har tillsatt de nuvarande medlemmarna i Högsta Domstolen så är de inte oemotagliga för sunt förnuft. Vi har alla möjligheter att i Chile idag återställa respekten för de mänskliga rättigheterna.

Referat: INGVAR ENGHARDT

Hej ni där hemma!

Det kom ett brev från Mia, en tjej som direkt efter gymnasiet på egen hand for till Latinamerika och så småningom – i januari i år – hamnade i Chile. Eftersom Mia är en nyfiken och tuff tjej som har synpunkter på det mesta, tycker vi det är roligt att publicera det här brevet som hon skrev till en vän.

”

Här kommer ett vackert revolutionärt kort från Chile. Idag är det måndag 9 april. Jag sitter vid vårt lånade köksbord och skriver. Lucy sitter bredvid mig och översätter en vidrig naturvetenskaplig avhandling från engelska till spanska åt en kompis till oss.

De senaste dagarna har jag hållit till i Villa Francia. Vi har haft lokala möten med anledning av det stora nationella mötet för de mänskliga rättigheterna som hålls i slutet av april. Varje kommun skall ha med sig sin egen skrivelse till det stora mötet för att bättre kunna övervaka de lokala intressena. Vår kommun, Estación Central, har varit en av de värst drabbade av repressionen. Det var här som Carmen Gloria Quintana och Rodrigo Rojas brändes levande av militären. Bara i lilla Villa Francia har nio ungdomar avrättats på öppen gata.

Förutom kraven på sanning, domar och straff, finns alla problem med sanitet, bostadsbrist och arbetslöshet som man lätt glömmer bort att även detta är en del i kampen för de mänskliga rättigheterna.

Senora Albas make, senor Manuel Leal, är en imponerande person. Vi har fått jättebra kontakt. Han skall åka till Sverige i maj eller juni för att hälsa på sin syster i Partille. De har skickat en flygbiljett till honom. Tänk att han är fri efter fem år som politisk fånge!

I lördags hade vi möte och sedan gick hela »gänget» hem till senora Albas och senor Manuels dotter Sandra. Hon bor med sin kille och baby i ett träskjul med ett pytterum och kök, som prästen i Villa Francia lånat dem. På träväggen finns en stor målning av Silvio Rodriguez och Che.

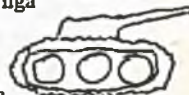
Min kompis Manuel och senor Manuel började med politiska diskussioner. Snart vill alla säga sin mening och skriker i munnen på varandra. Härligt att se tjejer på 17-18 år, utan utbildning, med ett eller två små barn kasta sig in i snacket och ha åsikter om allt. Vilka erfarenheter!

De talar om de gamla tiderna. Nästan med saknad och nostalgi, berättar de om konfrontationerna, barrikaderna, sabotagen, arresteringarna och *los sapos* (=paddorna. Folk i poblacionen som arbetat för militären i hemlighet som spioner, förrädare). De berättar om de stora protesterna -85 och -86. Den tiden då man inte slängde en pry! för att allt

kunde användas till barrikader. Den tiden då ungarna inte gick till skolan utan istället hade lektioner i att göra slangbellor och hemmagjorda bensinbomber.

På de stora protestdagarna gick männen och ungdomarna ut i striden och kvinnorna bakade bröd och kokade te och sprang omkring med vattenbaljor för att släcka tårgasbombarna. Man kapade av elnätet för att skrämja upp militärerna. Invånarna känner ju varje gata, varje sten i sin egen poblacion, men militären vågar sig inte in med sina vagnar då allt är mörkt.

Natten gick. Alla började bli röda om kinderna och fortsatte med mindre allvarliga samtalsämnen. De skämtar om precis allting, om sin egen jävliga situation, om snutar, militärer och tortyr.

Folket har gett officiella smeknamn på alla olika stridsvagnar och vapen. Det är så man får magknip av skratt, då de sätter igång att berätta. En gång kunde de olika kommunerna inte komma överens om vad en ny stridsvagn skulle kallas. Det fanns flera olika vansinniga smeknamn som användes. Gissa vad de gjorde? En folkomröstning anordnades i kommunerna för att komma överens!!! Mitt i de brinnande revolterna i mitten på 80-talet! Ibland undrar jag om de är riktigt kloka!

Jag har gett en av potatisskalarna till senora Alba. Den andra skall jag ge till senora Viviana nästa gång jag åker till Futrono. Senora Alba hånade mig för att jag inte kunde skala potatis (här skalar de med kniv). Hon sade att jag var helt oduglig. Så nu gav jag en potatisskalare till henne och sa att nu skulle vi minsann se vad hon hade för teknik med de svenska redskapen. Det var roligt. Alla undersökte skalaren och gjorde minst 10 skämt om den som jag inte fattade och vek sig dubbla av skratt. Inte visste jag att en simpel potatisskalare kunde vara så underhållande.

Den 29:e mars var det stora demonstrationer i Santiagos centrum och i många poblaciones. Det var årsdagen för de 3 som återfanns halshuggna och för mordet på 2 av de 3 bröderna Vergara, som kom från Villa Francia. I centrum samlades ungefär 300 personer för en stillsam protest utanför Moneda-palatset. Vi ställde oss i en ring, höll varandra i händerna och sjöng nationalsången (Jag sjöng inte, men i alla fall). I mitten hade folk ställt upp affischer ►

►med bilder på de försvunna och det såg ut som gravstenar på en kyrkogård. Alla hade röda rosor med sig. Plötsligt kom polisen och en vattenkanonvagn som pekade hotfullt med sin slang på oss. Ingenting hände, det var mest för att skrämma upp folk. De bad oss lugnt att sprida oss och avsluta protesten. Folk lunkade iväg 10 meter och stannade. Till slut gick snutarna fram till affischerna och drog upp dem ur marken och började lasta in dem i polisvagnen. Då blev det liv i luckan. Mödrarna, gamla tanter som knappt kan gå, rusade fram med tjutande stridsrop och attackerade snutarna med nävar och handväskor. På nolltid hängde skolungdomarna på, med blodad tand. Sugna på bråk hade de väntat på minsta lilla provokation för att kunna ge igen.

Snutarna blev alldeles paffa och lämnade snällt igen affischerna och lommade iväg.

På kvällen hölls en minnesgudstjänst för bröderna Vergara i Villa Francias församlingshem. Det spöregnade ute och alla gator var oframkomliga och gyttjiga. Kl 24 på natten samlades man, trots regnet, och gick i ett stort demonstrationståg runt i området. Senora Toledo Vergara, som förlorat 3 söner under diktaturen, gick främst med brinnande ögon och vänsternäven knuten i skyn.

Du frågade mig om Luis Corvalán. Han har varit kommunistpartiets ledare under hela diktaturtiden och först förra året på partikongressen valdes en ny ordförande som heter Volodia Teitelbaum (eller nåt sånt). Luis Corvalán var under största delen av sin exil i Sovjetunionen. Efter kuppen fängslades han men utväxlades mot en sovjetisk dissident. Därför kom han undan med livet i behåll. Nu är han här förstås och arbetar för fullt i politiken. Kom tillbaka innan folkomröstningen som de flesta andra »riktiga» exilare.

Alla imponeras av Chilebulletinen och tycker att den verkar så seriös (fast de inte fattar ett skvatt av det som står skrivet) och vill ha artiklarna översatta till spanska. Den är faktiskt väldigt bra jämfört med den tidning som Chilekommittén i England ger ut. Kan ju bero på vilka ekonomiska resurser man har att röra sig med.

Det är kallt här nu. Men chilensarna är varma så det gör inget. Från terrassen kan man se att Andernas toppar nu är fulla av snö. Här i Santiago snöar det aldrig men det regnar desto mer.

Vi kurar inomhus och lyssnar på den underbara Silvio Rodriguez på radion. En vecka efter konserten visades den i sin helhet på Nationalkanalerna på TV. Denna var förr Pinochets främsta propagandavapen i kampen mot kommunismen. Det var fantastiskt att kunna höra Silvio tala och sjunga om Victor Jara, Kuba, Che och Sandino och Nicaragua på denna kanal.

På konserten var vi mitt i smeten nere på gräsplanen, bland röda flaggor, kubanska och chilenska flaggor och en marijuanarök så man knappt kunde andas. Silvio kom speciellt till Chile för att ge en oförglömlig konsert. Han var här en vecka och träffade de politiska fångarna och sjöng med dem i fängelser, han besökte Pablo Nerudas hus som nu öppnats för allmänheten. Sedan åkte han tillbaka till Kuba. Konserten varade i 4 timmar. Han hade komponerat 3 nya sånger dedicerade till Chiles folk.

Den låt jag gillar bäst handlar om Nicaragua. Det kanske inte intresserar dig så mycket men jag måste skriva en bit av låten till dig.

*El espectro es Sandino con Bolivar y el »che»
porque el mismo camino caminaron los tres
estos tres caminantes con idéntica suerte
ya se han hecho gigantes, ya burlaron la muerte.*

*Andard Nicaragua su camino a la gloria
porque fue (es) sangre sabia la que hizo (hace) su historia
te lo dice un hermano que ha sangrado contigo
te lo dice un cubano, te lo dice un amigo.*

Spöket (för USA) är Sandino med Bolivar och Che därför att samma väg gick de tre dessa tre vandrare med identiska öden har redan gjort sig stora, har redan hänat döden.

Nicaragua skall gå sin väg mot äran därför att det var vishetens blod som gjort dess historia det säger dig en broder som blödde med dig det säger dig en kuban, det säger dig en vän.

(På konserten bytte Silvio ut andra raden och sjöng istället »därför att det är vishetens blod som gör dess historia» och hela stadion jublade och skrek.)

En annan som är vacker har en refräng som går:

*Vivo en un pals libre
soy feliz
soy un hombre feliz
y quiero que me perdonen
en este día
los muertos de mi felicidad*

Jag lever i ett fritt land
jag är lycklig
jag är en lycklig man
och jag önskar att de förlåter mig
idag
de som dött för min lycka

Nästa grej i den nya regeringens öppenhetspropaganda är att Joan Manuel Serrat kommer hit för konsert på nationalstadion. Snart tar de väl hit Alla Pulgatjova också!

De kör med riktiga populistmetoder för att folk skall bli så nöjda med det nya, att de glömmar allt det gamla.

I går ockuperade en grupp anhängare till politiska fångar katedralen i Santiago. I flera andra städer som Valparaiso och Concepción har folk ockuperat katedraler och kyrkor och hungerstrejkar i solidaritet med fångarna. Totalt i hela landet är 105 personer i hungerstrejk, av fångarna alltså. De solidaritetshungerstrejkande uppgår till ungefär samma antal. Av 40 kvinnliga politiska fångar i Santiago är 22 i strejk. Jag personligen anser att det är vansinne och att de skulle ha väntat med att ta till så drastiska medel. Vi får väl se vad som händer. De flesta som hungerstrejkar är folk från ultra-vänstern. Pascal-fraktionen i MIR har gått ut officiellt och sagt att den väpnade kampen går vidare och deras mål är att störta Aylwin. Ultra-revolutionärer, minsann!

Det rör på sig i Chile! Gamle Aylwin har det riktigt hett om öronen både från höger och vänster. Å jag längtar efter dig, men vill inte åka härifrån. Det känns som om jag har hittat hem.

Tusen kramar från Mia

”

CHILOE

– myternas och legendernas land

Plötsligt började marken skaka våldsamt. Enorma havsvågor fyllde de lägre belägna dalarna med vatten. Det var den onda draken Calcaivilu som med stor vrede hade vaknat ur sin tusenåriga sömn. Calcaivilu lät orkanen vira och kastade havets vågor mot land för att dränka allt. Människor och djur flydde i frukten och sökte skydd på kullar och berg.

Högt uppe i Anderna sov den goda draken. Tentenvilu lugnt, men vaknade förskräckt vid oväsendet. Tentenvilu förstod genast faran, och började höja de lägre bergen för att ge de överlevande en tillflykt.

Calcaivilu fortsatte i sin törst efter död och förstörelse. Vattnet steg allt högre och täckte dalarna. Tentenvilu tvingades anstränga sig alltmer och höjde bergen över vågorna som räddningsflottar.

Flera månvarv varade denna jättarnas kamp. Jorden

vred sig i plågor. Vattnen dansade och liken efter människor och djur trasslade in sig i de uppräckta trädens döda grenar till skrämmande högar. Åskan och stormen kunde knappt överrösta klagan och ropen.

Till slut kom den stund då båda krafterna tog ut varandra. Havet slutade stiga och bergen kunde inte heller resa sig högre. Den besegrade Calcaivilu sänkte sig i havets djup i väntan på ett tillfälle att fortsätta sitt förstörelseverk.

Många människor och djur hade lyckats undgå drunkningsdöden. Men de försvunna var många, kanske många fler än de överlevande. Några av dem förvandlades till fiskar, andra till slrener, andra åter till stenar. Och vattnen som hade drivits in i dalarna blev till fjordar, kanaler och vikar. Bergen som Tentenvilu hade drivit upp blev till den sådd av öar och holmar av alla storlekar som bildar de sydliga vattnens skärgårdar. ▸

Ett flyttlass i Achao. På de flesta platser i Chiloe är det fortfarande oxar som används för tunga transporter.

▷ Så beskriver huilliches, Chiloés urinvånare, hur det landskap de lever i har fått sin form. För söder om Puerto Montt sänker sig den chilenska centraldalen under havets nivå, kustbergen blir till ett pärlband av öar och de höga Anderna möter oceanen.

Nordligast av öarna är storön Chiloé, stor som Gotland, och i innanhavet mellan storön och kontinenten ligger en hel skärgård av oräkneliga öar och holmar.

Vattnet mellan kontinenten och öarna är fortfarande ett hinder för kommunikationerna mellan Chiloé och resten av Chile, även om det idag blir allt lättare och bekvämare att korsa det. Men innan järnvägen för hundra år sen drogs fram till Puerto Montt, var själva avståndet till huvudstaden – över 100 svenska mil – ett stort hinder. Avståndet och mapuches indianska rike däremellan.

I isoleringen växte en säregen kultur fram, en kombination av å ena sidan det som blev kvar efter kampen mellan Caicaivilu och Tentenvilu och å andra sidan det som spanjorerna förde med sig. I Chiloé kunde de skilda kulturerna blandas i lugn och ro. Ur denna förening i avskildhet uppstod det chilenska idag kallar »myternas och legendernas land».

För en tillfällig besökare är det omöjligt att få folk att återberätta de gamla sagorna eller säga att de tror på det eller det mytiska väsendet. Men allvaret skymtar ändå ibland i en flyktig blick eller i chiloternas, särskilt kvinnornas, starka motvilja mot att bli fotograferade.

Kring det senaste sekelskiftet kom de europeiska nyodlare som den chilenska regeringen behövde för att göra slut på de sista resterna av mapuche-indianernas

rike på fastlandet. I Chiloé förändrade de inte särskilt mycket i kulturen.

Först under de senaste decennierna har förändringens vindar blåst upp i Chiloé. Havets och skogens rikedomar drar till sig kapital från Chile och andra länder, och landskap och hav förändras snabbare än någonsin.

Men Chiloés förtrollning lever kvar. Hjälparbetare kommer dit med goda föresatser om att skapa en modern ekonomi på traditionernas grund, men en del av dem fångas av den starka kulturens långsamma rytm och försvinner bland fiskare och bönder.

En stor del av öarnas folk är just fiskare och bönder, ofta båda samtidigt. Närheten till ett rikt hav har gjort dem till fiskare, och om havet någon gång inte skulle ge det de behöver, så har de jorden. Många chiloter har ett par höns, en gris – och förstås potatis, som är så spridd att den är nästintill omöjlig att sälja. 35 kronor för en 80-kilos säck får bara den som har tur på marknaden. Mot slutet av dagen sjunker priset till nedåt en svensk tia.

Men det finns alltid något att äta. Nöden blir aldrig så påträngande som i städernas slum, även om smutsen ofta känns besvärande för en resenär från I-världen. Det finns alltid några potatisar, eller så kan man gå ner till stranden vid lågvatten och samla de skaldjur som förråder sig med en liten vattenfontän. Det kan räcka till middag för en familj.

Och det man inte själv har, kanske man kan byta till sig av grannen. På många av de mindre öarna och i svårtillgängliga delar av storön lever man i en bytesekonomi som fungerar utan pengar.

Men det verkar vara en kultur som definitivt är på väg ut. Många chiloter klagar idag på att den solidaritet, som sedan gammalt varit en viktig del av det dagliga livet, till stor del har försvunnit.

Det är alltså sällan man anordnar en *minga*, ett arbetsgille där grannar och vänner hjälper den som behöver med skörd eller husbygge, eller med den mest spektakulära delen av livet i Chiloé: *la minga de tiradura de casa*. Uttrycket kan närmast översättas med »husdragargille», och innebär att ett hus med hjälp av ett stort antal tjurar dras ner på stranden vid lågvatten, bogseras till den nya uppställningsplatsen och där dras upp på plats.

Det nya livet i Chiloé liknar mer det liv vi känner. Och det nya är pengarna, de pengar som ger chiloterna möjlighet att klä sig i importerade tyger istället för det ylle de inte själva uppskattar, och klä sina hus i plåt istället för spån av motståndskraftiga träslag. Ibland verkar det som om det bara är de intellektuella turisterna från Santiago som värdesätter de traditionella hantverken.

Chiloterna själva vill leva ett modernt och bekvämt liv, och många av dem börjar arbeta i de industrier för fiskodling eller fiskkonservering som växer som svampar ur jorden. I industriarbetet syns kontrasten mellan det gamla och det nya livet tydligt.

I Chiloé räknar man inte tiden i timmar, utan i dagar och tidvatten. Men i fabriken är det klockan som gäller. Chiloés biskop Juan Luis Ysern kan berätta mycket om de konflikter som kan uppstå: ▶

De har kommit till Chiloés huvudstad Castro ända från Chaulinec några timmars båtresa bort. Med lite tur kan de sälja sina 80-kilos potatissäckar för 35 kr, mot kvällen för en tia. Att frakta hem potatisen igen kostar dem 6 kr säcken.

◁ Han och hans far har just kommit till piren i Achao för att sälja sin last av ved. De kommer från Chaulinec 8 timmars segling från Achao – om det blåser, som han lakoniskt uttrycker det.

Under ultraviolett ljus sorterar flickorna på konservindustrin Isla Magna bort brosket ur krabbköttet. I ljuset lyser de små broskbitarna som stjärnor.

Celinda Latn är en av många kvinnor i Chiloé som lever på sitt hantverk. Korgarna flätar hon hemma och säljer dem själv på marknaden i Dalcahue eller på andra ställen. ▶

► – En gång berättade en fabriksägare för mig att en av de anställda hade gått en dag, bara lämnat fabriken mitt på dagen. Efter någon timme var han tillbaka och ställde sig och jobbade som om ingenting hade hänt.

– »Vad hade hänt då», undrade jag. Jo, hans gamla farmor hade kommit till stan och han gick till båten för att möta henne, han har ju ingen ansvarskänsla!

– Jag förklarade för fabriksägaren att den gamla farmmodern från landet säkert inte hittade i stan, och att sonsonen alltid hade kommit och mött henne vid båten. Hon behöver någon som tar hand om henne. Det är ni som är oansvarig, inte han!

Och biskop Ysern berättar vidare om hur det kan gå när en bonde eller fiskare som inte använt pengar plötsligt börjar arbeta:

– Han skickar inte pengarna till frun på ön, för han vet att där använder man inte pengar. Nej, pengarna använder man till att köpa sig något man inte behöver, eller supa sig full. Men om han köper vin

för alla pengarna, så blir han snart alkoholist.

– Han tycker han har mycket pengar, trots att de betalar honom en svältlön. Och när man måste leva av pengar, så är det inte så mycket.

Fisken halas upp ur havet av en växande flotta av båtar i alla storlekar. Och utom synhåll, långt ute till havs, går stora japanska trålare och rensar vattnen. Allt som märks i Chiloé är att det blir alltmer ont om vissa arter.

Den mycket rika faunan av läckra skaldjur plockas direkt på botten av dykare, ett farligt arbete, men relativt välbetalt och därigenom mycket lockande. Några av de mest välsmakande arterna är utrotningsshotade.

För att kunna leva av havet trots utfiskningen har man börjat odla både alger, skaldjur och fisk. Mest kontroversiell är odlingarna av inplanterad lax. Odlingarna förorenar vattnen genom den mat laxen äter och genom dess avföring. Och om de slipper ut ur sina inhägnader går de hårt fram mot bestånden av lokala fiskarter.

Det är stora pengar som har investerats i laxodlingarna i Chiloé, enligt Jorge Patricio Manns på utvecklingsorganet OPDECH rör det sig om över 100 miljoner dollar. Men fisken skeppas ut och av vinsterna ser man inte ett spår i Chiloé.

Pinochets regering försökte driva igenom en ny fiskelag, som försiktiga bedömare kallar motsägelsefull och som ingen verkar riktigt ha fått kläm på. En av det nya parlamentets första åtgärder var att skjuta upp införandet av lagen och se över den. Nu kan en ny lag komma tidigast i oktober.

Men även om lagarna har sin verkan också i Chiloé, så känns Santiago mycket avlägset. Och chiloterne berättar fortfarande med stolthet om de politiskt aktiva som dömts till förvisning inom Chile och hamnade i Chiloé. Flera av dem stannade kvar när förvisningstiden hade gått ut. Chiloé är fortfarande ett förtrollat land.

Text och foto: CHRISTER HAMP

Leka med dockor

av Jorge Calvo

Jimena, det har regnat hela morgonen. Ja, det har faktiskt regnat flera dagar i sträck nu utan uppehåll. Jag vet inte varför jag talar om det för dig. Det går bara inte att undvika. Dropparna glider nedåt längs fönsterrutan och tecknar från och till bilden av ditt ansikte, jag ser ditt skratt och hur dina läppar långsamt formar sig för att tyst uttala mitt namn innan de stelnar till den där fruktansvärda grimasen som jag inte kan få bort ur minnet. Dropparna har också tecknat silhuetten av ekorren vi fick av Susanna när vi flyttade in i lägenheten på Mac Iver, den som sprang och sprang om nätterna som en galning i det hjul han hade i buren.

Det har slutat regna nu och en liten flicka har just gått ut på den lugna, övergivna gatan för att leka med dockor på den våta trottoaren. Mot kvällshorisonen ser jag återigen de där båtarna med svarta segel dyka upp med sin last av papperspirater, de vi älskade att klippa ut och klistra på fönsterna på den tiden, Jimena, då du började vid teatern och kunde komma hem vilken tid som helst på dygnet med kompisarna från scen-

skolan och på bara några sekunder förvandla vardagsrummet till en järnvägs-vagn överfull med arbetare på väg till St Petersburg eller till en gränd i en asiatisk hamn där någon just håller på att bli mördad eller till Macchu Picchu med gruvarbetare på väg upp från jordens inre för att födas på nytt.

Nu lyfter flickan, med blonda flätor och klädd i blått, sin lilla hand uppåt som om hon ville fånga någonting i luften och långt bakom henne där ingenting knappt kan anas ännu tränger sig en andedräkt på med lukt av alkohol och något som skulle kunna vara en spy. Kjolen lyfts upp några millimeter och det går att skymta en smutsig hand om en lyktstolpe. De första skuggorna dansar i kvällen och i väster syns ett enormt rött klot placera sig på himlen.

Vad ska jag säga dej mer, Jimena? Ibland minns jag allt. Vad var det som hände egentligen? Det verkar som om det kommer att fortsätta regna. Framförallt minns jag dem. I den här staden regnar

det om det inte blåser och när snön faller går ändarna vilse på gårdarna i kvarteret och hittar inte tillbaka till vattnet i kanalen. Den lilla flickan, som knappast är klädd för att leka, verkar vilja gömma sina dockor, de fridfulla dockorna som nakna ger efter. Som Beatriz och Ana Maria som de tvingade att ge efter med sina slag. Minns du? Och hur de lämnade den smala Graciela när hon försvann den där kvällen då hon lekte den där andra leken omgiven av liknande skuggor på samma avstånd fast på en gata där det inte hade regnat. En bil stannade till, en blå Fiat med polariserade glas. Under fyra dagar och fyra nätter hade de väntat på henne och nu när jag tittar på flickan som leker här på gatan och ser hur hon verkar glömma att plocka upp sina dockor när hon reser sig upp liksom hon tycks glömma att gå tillbaka över den stenlagda gången fram till den gamla träporten som vägrar släppa ut doften från den nybakade kaka som hennes mor just tagit ut ur ugnen och glömt på köksbordet för att telefonen just ringer kan jag inte låta bli att tänka på det. Jag lyssnar och kan inte glömma, Jimena. Minns du hur

Jorge Calvo, född 1952 i Santiago de Chile, kom till Sverige som politisk flykting 1986 och bor i Malmö. Han debuterade 1985 med novellsamlingen »No queda tiempo» (Tiden är ute), en bok som fick fin kritik i de tidskrifter som lyckades komma ut i Pinochets Chile.

Calvo skriver en tät och laddad prosa. Den så omtalade »magiska realismen» har satt sina spår även i Calvos prosa, och mer då den av Cortazar inspirerade än den av Garcia Marquez.

Novellen »Leka med dockor» ingår i samlingen »Tiden är ute» som i Fredrik Ekelunds översättning kommer ut på Symposion i höst.

ekorren sprang och hur den hindrade oss från att sova om nätterna?

Flickan sträcker på benen och den blå klänningen glider upp ytterligare en bit längs de små låren mitt ibland skuggorna. Och båtarna som hela tiden närmar sig, strax kommer de att gå iland, män som luktar sprit och marijuana och som hävdar att de får drogerna för att det fördummar dem. En vacker dag dök de upp med sina uppdämda lustar och invaderade vår stad där andra och större flickor slets bort från gatorna, in i bilar utan nummerplåtar för att hamna i korridorer och rum från vilka bara skriken gick att uppfatta, aldrig de sorgsna, nästan ljudlösa rösterna från dockorna på trottoaren.

Hela tiden leker flickan vidare. Det går att se skymten av en vuxen mans hand och bara något ögonblick senare håller han henne fångad i håret för att smeka henne. Kvällen drar sig tillbaka, Jimena, och försvinner in i parken, in bland träd-dungarna och längs kanalens mörka vatten där en tyst and tycks lyssna på Susannas ord när vi skrattande klippte ut papperspirater från dagstidningarna utan att misstänka att någon med stort tålmod skulle dra in hennes kropp i en Fiat med polariserade rutor bara några dagar senare. Och att denna person skulle dra henne med sig in i korridorer där skuggorna bara förökar sig och där bara det svaga ljuset från en glödlampa vittnar om en föreställning full av märkliga ljud med nycklar som vrids om i lås och skrivmaskinssmutter – även de herrarna måste ju lämna sin information. Men då skriver de aldrig något om handen som närmar sig flickans blygdläppar med en elstång med 220 volt samtidigt som en röst hörs säga: »Titta på henne bara, det lilla svinet som inte vill sära på benen». Då har den lilla flickan för länge sedan glömt att hon leker på gatan.

Mellan båtarna som just börjat angöra mina kuster dyker skuggorna upp. Och männen som väntade på dig i Fiaten, Jimena, samma dag som du tog med dig ekorren till din mamma, som om du fruktade att något skulle hända ... En granne fann buren på trottoaren och gav den till mig senare. Men, Jimena, det

är svårt att tänka sig den lilla ekorren springa längre. Snart kommer det att börja regna igen och vattnet på fönsterrutorna kommer än en gång att blöta ner vårt minne, liksom det kommer att blöta ner flickan som leker med dockor här på gatan, dessa underbara, orörliga trasdockor som aldrig pratar, som inte kan röra sig och som inte gör motstånd när mannens hand syns närma sig i ljuset under gatlyktan. Därinne fortsätter mamman tala i telefon och kakdoften tränga ut genom fönstret.

Det var inte alltid samma flickor, Susanna, Anna Maria eller den smala Graciela, som fördes bort med knytnävsslag och händerna bundna på ryggen och klädda i tunna blusar en kväll med stark sol medan nyheterna på radio, TV och i tidningarna ägnade sig åt resultaten från fotbolls-VM eller åt invigningen av den tjugonde Internationella sångfestivalen i Vina del Mar. Här i denna stad händer inte sådana saker. Här har kyrkan redan stängt sina portar när skymningen faller och fastän det regnar eller slutat regna så kan småflickorna fortsätta leka på trot-

toaren med sina dockor. Men just nu syns en man som luktar alkohol närma sig bakifrån just som en galen gräsand rusar genom parken och kastar sig i kanalen. Men det är klart, det angår knappast Susanna, som fick bröstet söndertrampat och lämnades med förvridna lemmar spretande åt alla håll och med tungan kalypsofärgad och med ögonen fyllda av en underbar vithet, samma som på dockorna när mannen kliver fram ur skuggorna och närmar sig flickan.

Dockor förstär ingenting, pratar inte och gör aldrig motstånd. Mannen tar henne i sina händer och börjar stryka henne över håret och piraterna av tidningspapper, de vi en gång var!, kan inte göra något. Det regnar, Jimena, det har regnat i dagar och tro mej, min älskade Jimena, jag vet inte var denna nödvändighet fötts i mig att berätta för dig att det regnar, att det har regnat utan uppehåll sedan länge och att det bara tycks fortsätta.

JORGE CALVO

Översättning: Fredrik Ekelund

Ill: Jan Volny

Brännande fråga utreds

Fortfarande sitter drygt 320 av Pinochets politiska motståndare i fängelse, de flesta utan att ha blivit dömda, andra dömda av militärdomstolar till långvariga straff. Många människor i Chile och runt om i världen kräver att dessa fångar omedelbart ska frigges. Regeringen anlägger en formalistisk syn på frågan.

Vad kan göras för att påskynda frigivandet?

Inspirerade av Concertacións uttalanden om hur respekten för de mänskliga rättigheterna ska återupprättas bildade ett antal jurister en kommission. Den hade till uppgift att studera vilka juridiska förutsättningar det finns för att junta-tidens brott ska klaras upp och hur de politiska fångarnas problem ska lösas.

Deras studie har inte offentliggjorts men låg säkert till grund för den nyinstallerade presidentens löfte att ta itu med frågan om rättvisa i så många fall som möjligt som gäller de arresterade, försvunna och torterade. En tydlig signal var likaså hans benådning av 43 politiska fångar (lättare fall).

Nu har regeringen tillsatt en egen kommission som besökt de politiska fångarna i fängelserna och på så sätt försökt sätta sig in i deras situation.

Kommissionen har lagt fram ett förslag till lagstiftning för att lösa frågan om de politiska fångarna. Bland punkterna kan nämnas: villkorlig frigivning för alla politiska fångar; alla processer som ej avslutats i militärdomstol överföres till vanliga civila domstolar; alla domar skall omprövas i civil rätt (under Pinochet pressades bekännelser fram under tortyr).

Rätt till advokat; olagliga domar och orättfärdiga straff skall rivas upp, stoppas eller avkortas. Ett år i diktaturens fängelser skall räknas som tre normala.

— I representanthuset går detta senare krav säkert igenom, säger Julia Escobar, maka till en av de dödsdömda politiska fångarna, Rolando Cartagena. Men det blir värre i senaten där högern och Pinochets män har majoritet. Att räkna ett år i deras fängelser som tre normala går de inte med på. Den 21 maj skall de fatta beslut — vad de vill ha är en allmän amnesti, däribland för mördarna Pinochet och Contreras, f d chef för DINA.

— Jag tror att Aylwin och regeringen vill bli av med problemet att hålla politiska fångar åt en avskydd diktator, säger Julia.

Kan inte regeringen låta de politiska fångarna byta sitt straff mot exil?

— Det är inte rätt att ställa en fånge inför ett sådant val, och det är emot Aylwin-regeringens principer. Men om en fånge av privata skäl vill flytta utomlands så bör det inte vara ett hinder, säger Julia.

— Solidaritetsrörelsen bör påminna Sveriges regering om att man gett några

fångar visum, som diktaturen nekade dem att göra bruk av. Norska och belgiska regeringarna, som tidigare givit ett antal politiska fångar visum, har skrivit till Aylwinregeringen och påmint om detta samt meddelat att visumerbjudandet står fast och att dessa politiska fångar är välkomna till deras länder.

Särskilt viktigt menar Julia Escobar det är att verka för att de politiska fångar som suttit länge nu blir fria och att de som vill ha visum till annat land ges den möjligheten. Här kan svenska regeringens insatser vara betydelsfulla.

INGVAR ENGHARDT

Frihetskämpe arresteras, en bild från kolonialtiden. Koppararbete från fängelset av Rolando Cartagena.

Frigiven efter flykten

Natten till den 30 januari i år lyckades 43 politiska fångar fly från fängelset i Santiago under dramatiska omständigheter.

I drygt ett år hade de 24 som planerat flykten grävt en 100 m lång tunnel ut till friheten.

Chilebulletinen har träffat Carlos Pino, som var med vid flykten men inte lyckades undkomma vakterna.

Ut i friheten! Carlos Pino lämnar fängelset – för andra gången.

Carlos Pino berättar om flykten:

– Jag visste ingenting om tunneln i förväg. Det gjorde bara de 24 fångar som hade planerat det hela och flydde först. Vi andra märkte sent på kvällen att det fattades folk och rykten om att de hade flytt kom genast igång.

– Vi började leta efter utgången och när vi fann den var det bara att bestämma sig, om man skulle fly eller inte.

Carlos var ett »lätt» fall. Han visste att han skulle kunna bli frigiven inom en relativt kort tid. Ändå tvekade han knappast.

– När man efter tre år står framför en tunnel ut till friheten, då funderar man inte så mycket.

Han hämtade några personliga småsaker och gav sig iväg tillsammans med läkaren Pedro Marin och de var bland de sista som flydde.

– Men då hade fängelsevakterna redan upptäckt att något var på gång. När vi kom upp ur tunneln på andra sidan muren fanns inget annat val än att hoppa ned i Mapochofloden och försöka simma därifrån, men de sköt efter oss och lyste med strålkastare. Till slut var vi helt omringade och kunde inte göra annat än ge upp.

– Sedan, när jag blev satt i isoleringscell som straff, kom meddelandet att jag var frigiven. En sådan tur jag hade, det är svårt att fatta!

Om de andra som flydde vet Carlos inte så mycket. Men han tror inte att de lämnat landet, utan att de på olika sätt fortsätter kämpa för det bättre samhälle de tror på.

– Nu, när jag är i frihet, försöker jag göra allt jag kan för att kamraterna som

är kvar i fängelset också ska släppas. Därför deltar jag inom MJD, Movimiento por la Justicia y Dignidad, där min fru också arbetar sedan tidigare.

Carlos Pino fortsätter att berätta om MJD, »Rörelsen för rättvisa och värdighet». Det framgår att det är en ny organisation till försvar för de mänskliga rättigheterna och som inte enbart arbetar för frigivande av de politiska fångarna. Ute i poblaciones deltar man i kampen för rätten till sjukvård, bostäder och utbildning.

MJD bildades under den hungerstrejk som de politiska fångarna genomförde i februari 1989. Anhöriga som, missnöjda med den passiviteten som andra organisationer visade inför hungerstrejken, började göra gemensamma aktiviteter, demonstrera, tala med myndigheter och massmedia för att få ett positivt resultat av hungerstrejken.

När Chilebulletinen träffar Carlos på går just en landsomfattande hungerstrejk bland de politiska fångarna och självklart är det en sak MJD stöder.

– Vi är bekymrade. Jag har själv hungerstrejkat så jag vet hur det känns.

– Vi tycker det är väldigt viktigt att just nu informera om att det faktiskt finns politiska fångar i Chile. När Aylwin talade den 12 mars lät det som om problemet med de politiska fångarna praktiskt taget redan var löst. Men vi tror inte att de förslag regeringen skall presentera kommer att lösa frågan mer än för en liten del av fångarna, inte för alla, vilket är vårt krav! Vi tycker att uppdelningen i samvetsfångar och terrorister är helt felaktig.

Carlos Pino berättar att gruppen den 10 mars, dagen före maktöverlämnandet, ockuperat katedralen i Santiago tillsammans med en del andra organisationer, en aktion som fick en viss uppmärksamhet i massmedia.

– Vi kräver också att fångarna ska få möjlighet att uttala sig själva direkt i TV, så att folk får klart för sig vilka de är och hur orättvist det är att de sitter i fängelse!

MARGARETA BJÖRLING

SKICKA ETT VYKORT!

Alla organisationer i Chile som arbetar för ett frigivande av de politiska fångarna har bett den internationella solidariteten att göra påtryckningar på den nya regeringen.

Här nedan finns ett förslag på en text som vi ber er skriva ned på ett vykort och skicka.

Senor Presidente
Palacio de la Moneda
Santiago
Chile

Översättning:

Don Patricio Aylwin,

Herr Patricio Aylwin,

Vemos con mucha satisfacción que la construcción de la democracia en Chile se ha iniciado. Pero como vemos que aún quedan presos políticos del régimen militar le pedimos que se les libere inmediatamente a todos.

Vi ser med stor tillfredsställelse att övergången till demokrati i Chile har påbörjats. Men eftersom vi ser att det fortfarande finns politiska fångar kvar från militärregimens tid ber vi er att de alla omedelbart frigges.

Respetuosamente

Högaktningsfullt

Chile: Dagbok: mars - maj

7 mars

Chiles kommunistiska parti skrevs in i valregistret. Dess ordförande Volodia Teitelboim sade vid tillfället att det nu var tredje gången i Chiles historia som Kommunistpartiet åter blivit »lagligt» efter fascismens och reaktionens försök att krossa det.

8 mars

För första gången på 16 år hade kvinnorna tillstånd att fira Internationella Kvinnodagen med en utomhusdemonstration. Vicuna Mackena-gatan i Santiagos centrum fylldes med banderoller, sång och musik. Bland de deltagande var Allendes änka Hortensia Bussi.

9 mars

Chiles Socialistiska parti stadfäste sammanslagningen genom att skriva in det nya partiet i valregistret.

10 mars

Katedralen i Santiago ockuperades av anhängare till politiska fångar. Efter att ha fått träffa advokaten Andres Aylwin och framföra sina krav lämnade de kyrkan.

11 mars

Patricio Aylwin installerades som Chiles president. I den nya kongressbyggnaden i Valparaiso tog han över presidentbandet från den avgående diktatorn Augusto Pinochet.

På kvällen åkte president Aylwin med fru Leonor tillbaka till Santiago och Moneda-palatset där tusentals personer samlats för att ta emot honom.

12 mars

Mer än 70 000 personer hade samlats på Nationalstadion för att fira Chiles övergång till demokrati. Akten inleddes med att Roberto Bravo på piano spelade en av Victor Jaras sånger, därefter dansade anhängare till de försvunna »den ensamma cuecan». Till slut breddes en stor chilensk fana ut som täckte hela planen när president Aylwin talade.

15 mars

Några av de politiska fångarna i Santiago inledde en hungerstrejk för sina krav på omedelbar frigivning av alla politiska fångar.

19 mars

Fångarna i Concepcion och Temuco anslöt sig till hungerstrejken.

20 mars

Kongressen inledde sitt arbete.

21 mars

I Colina i Santiagos utkanter hittades resterna av två män och en kvinna, som uppskattades ha begravts där för 10-15 år sedan. Det verkade som om de hade händerna bakbundna. Det otillgängliga område där de fanns tillhörde fram till 1980 arméns fallskärmsskola. Representer för anhöriga till försvunna kallades till platsen och arbetet med att fastställa identiteten på de funna pågår.

Den f d juntageneralen Gustavo Leigh sårades av fem skott när två män trängde in på hans kontor. Även en annan general sårades allvarligt. Både en högergrupp och vänstergruppen FPMR har tagit på sig ansvaret för mordet.

3 april

Efter 25 dagars fasta avslutade de politiska fångarna sin hungerstrejk.

6 april

Justitieminister Cumplido överlämnade till presidenten ett lagförslag om allmän amnesti som skulle innebära omedelbar frihet för ca 1 600 fångar och senare lika många till. Fångar dömda för olika typer av våldsbrott samt politiska brott omfattas inte av denna amnesti.

10 april

Presidenten undertecknade en ny tryckfrihetslag som upphäver de restriktioner som tidigare gällde för massmedia.

Patricio Hales i kommunistpartiets centralkommitté och ytterligare ett tiotal kommunistledare lämnade partiet. De angav som skäl att partiets ledning har förlorat kontakten med arbetarnas kamp och därigenom förmågan att driva fram en social och politisk förändring.

11 april

I USA arresterades en exilkuban som sedan 1978 varit efterlyst av FBI för mordet på Orlando Letelier. Letelier var Allendes ambassadör i USA. Han dödades 1976 i New York då en bomb exploderade i hans bil. 1978 arresterades Michael Townley som då avslöjade att flera exilkubaner varit inblandade i förberedelserna för mordet.

16 april

Fram till idag har 114 politiska fångar frigivits, de flesta genom villkorlig frigivning men några har benådats av presidenten.

Kvar i fängelserna finns nu 321 politiska fångar.

18 april

En av fångarna som flydde genom tunneln, Humberto Vargas Calderon, togs tillfånga igen.

24 april

Kommissionen för sanning och försoning tillsattes. Kommissionens uppgift är att inom 12 månader presentera en utredning om brotten mot de mänskliga rättigheterna under diktaturen i Chile. Aylwin försökte få med två representanter för högerpartierna i kommissionen men misslyckades. Högern anser att den tidsperiod som ska utredas borde börja redan 1970 eller till och med 1964 (Freis jordreform).

27 april

CUTs ordförande Manuel Bustos och Manuel Felguéi i företagarorganisationen Confederacion de la Produccion y el Comercio undertecknade ett avtal med regeringen där man är överens om att en fortsatt förbättring av landets ekonomi är nödvändig och att man ska upprätthålla en dialog för att komma till gemensamma överenskomelser. Konkret lovar man att stödja det lagförslag som presidenten ska förelägga kongressen och som bl a innebär en höjning av minimilönen till 26 000 pesos (ca 600 kr).

28 april

En kvinna, Luisa Monica Lagos Aguirre, fängslades för förhör och psykiatrisk undersökning sedan det avslöjats att hon är DINA-agenten Liliana Walker som var inblandad i mordet på Orlando Letelier.

1 maj

I Santiago firades arbetarnas dag med ett möte i O'Higgins-parken där president Aylwin var huvudtalare. Han sade att en ny fackföreningslag håller på att utarbetas.

9 maj

Arresteringsorder utfärdades mot 50 f d CNI-agenter som vägrat att inställa sig vid domstol i samband med utredningarna av brotten mot mänskliga rättigheter, bl a morden på 12 ungdomar i den s k Operation Albania.

10 maj

En f d polischef, Luis Fontaine, sköts till döds av två ungdomar i Santiagos centrum. Fontaine var chef för karabinjärenas säkerhetstjänst fram till 1985, då han arresterades för inblandning i morden på tre kommunister, fallet med de halsuggna. Han släpptes i brist på bevis, men avgick från sin tjänst som polischef.

Lantarbetare kräver jorden åter

Den ekonomiska maktkoncentrationen inom det chilenska jordbruket missgynnar i hög grad småjordbrukare och lantarbetare.

Många är de som drivits bort från sin jord för en osäker tillvaro som säsongarbetare på fruktplantagerna.

Om lantarbetarförbundet »Unidad Obrero Campesino», som med stöd bl a från Chilekommitténs insamling kunnat ge ut en tidning, »Gryning för lantarbetare» och om situationen för lantarbetarna berättar här Patricio Rodrigues.

Nyligen hade jag tillfälle att göra ett besök på den chilenska landsbygden. Vid möten som jag hade med lantarbetare, fick jag intrycket att de är fast beslutna att slåss för sina rättigheter. De är hoppfulla inför den återgång mot demokrati som öppnades i mars.

I Chile finns det drygt 800 000 lantarbetare. Dessa kan delas in i 60 000 som fick jord under Allendes regering, 160 000 daglönare vidare 500 000 säsongarbetare och 280 000 småjordbrukare.

Bonderörelsen har många utmaningar att möta.

Den ekonomiska maktkoncentrationen inom det chilenska jordbruket är idag omfattande. En liten klick av godsägare (som t ex David del Curto och Errázuriz) och multinationella företag som United Trading och Shell, kontrollerar exporten av frukt och skogsvaror. Den nationella lantarbetarkommissionen, CNC Comision Nacional Campesina), förespråkar en ökning av vinstskatten för dessa frukt- och exportföretag.

Bortkörda från sin jord

Jag vill påminna om att militärdiktaturen rövade bort jord från tusentals bönder som gynnats av den jordreform Allendes regering genomförde. Vid besök i Colchagua-provinsen, 60 km från Santiago, träffade jag de 50 lantarbetare som hade blivit bortkörda från sin jord i kommunen Alhue. De lever under urusla förhållanden, utan elektricitet och dricksvatten. De arbetar som säsongarbetare på fruktplantager.

De här problemen bekymrar bonderörelsen i Chile mycket. Luis Medina, internationell sekreterare i UOC (Unidad Obrero Campesina), sade: »Den fackliga bonderörelsen har krävt av den nya regeringen, att man skapar en nationell fond, som ska se till att jordområden som inte utnyttjas ges till jordlösa lantarbetare. Juridiskt stöd behövs för att hjälpa lantarbetare som blivit offer för diktaturens jordreglering».

För lantarbetarorganisationen UOC, har kampen för mänskliga rättigheter haft stor betydelse. Kassören Carlos Ulloa betonar att många av förbundets medlemmar mördats eller finns bland de »för-

svunna». Det mest kända fallet är de lantarbetare som skjöts ihjäl i Lonquen 1973 och vräktes i en kalkugn. UOC kräver att de skyldiga ska ställas inför rätta. Dessutom kräver man frihet för de politiska fångarna och att de paramilitära grupperna skall avväpnas.

Kalhyggen

Försvaret av naturtillgångarna är en annan viktig del av bonderörelsens plattform. När jag åkte genom södra Chile fick jag se många områden med kalhyggen. Internationella bolag anställer säsongarbetare mot en dagslön på cirka 20 kr. Arbetarna har inga som helst sociala rättigheter.

CNC kräver att regeringen skapar en nationell ekologisk kommission, där lantarbetarorganisationer ska delta. En viktig uppgift för kommissionen är att skapa ett program för ett rationellt utnyttjande av skogstillgångarna.

Den oro jag märkte bland lantarbetarnas ledare har sin grund i den hänsynslösa avverkning som pågår. I detta sammanhang är det viktigt att nämna den etablering, som de svenska skogsjättarna planerar i Chile. Jag kan påminna om att år 1987 köpte MoDo, Södra skogsägarna m fl, träflis från Chile till ett värde av 250 miljoner kronor.

Otillåtna gifter

På fruktplantagerna i Chile används bekämpningsmedel, som är förbjudna i

Sverige. Som resultat av den makabra politik som förs av plantageägarna, förgiftas fruktarbetare varje år. Ingen kontroll finns av bekämpningsmedelsimporten. CNC kräver att användningen av gifter som Parathion, Paraquat och Captan ska upphöra.

UOC, har många medlemmar som arbetar i vinodlingar. Förhållandena är där bättre än på fruktplantagerna. En arbetare i Vina Cousino Macul tjänar omkring 50 kr om dagen. I februari ägde en strejk rum i den här vinodlingen och lantarbetarna fick igenom sina krav.

Stöd till kooperativ

Till slut vill jag nämna ett projekt för utbildning och utveckling av kooperativ för småjordbrukare som lantarbetarorganisationen Unidad Obrero Campesino, UOC, planerar sätta igång med stöd som kan komma från Sverige. Projektet beräknas pågå under tre år och skall genomföras i 48 kommuner i 10 provinser. 250 000 personer skulle få nytta av projektet.

Den här organiseringen av småjordbrukarna ska bidra till utvecklingen av jordbruket i landet, så att produktionen av livsmedel för det chilenska folket ökar. Samtidigt vill de förbättra levnadsförhållandena för sina familjer.

Slutligen vill jag förmedla en hälsning från lantarbetarorganisationen UOC med tacksamhet för den solidaritet som ni svenska kamrater visat folket i Chile.

PATRICIO RODRIGUEZ

Ecuadors indianer

VI VILL BEVARA VÅR KULTUR

– Columbus navigerade fel och hamnade på vår kontinent, säger Luis Vargas från Ecuador. – Det var så vi fick veta att européerna existerade, tillägger han lite sarkastiskt. Detta när vi kom in på att det om ett par år – oktober 1992 – skall firas att Amerika »upptäcktes» av européerna.

Luis Vargas Canelos är en folkbildare från Achuarstammen. Han är representant för den ecuadorianska indianfederationen CONFENIAE, och gjorde nyligen en rundresa i Europa för att vinna stöd för organisationens skolbyggnadsprojekt. Vi träffade honom hos »Fjärde Världen» i Stockholm.

– Vi ursprungsbefolkningar Achuar, Huaorani, Cofanes, Secoyas, Siona, Shuar och Quichua bebor 42 procent av landets yta. Vi är 150 000 människor i 625 byar och lever av jordbruk, fiske och jakt. Jorden ger bananer, kakao, socker, bönor och ris. Men eftersom vi inte når till marknader, så odlar vi i liten skala för husbehov. Även om vi skaffade båtmotorer, så finns det ingen bensin. Att fara nerströms till peruanska gränsen med kanot eller flotte kan ta åtta dagar. Skall man sälja kycklingar till exempel, så hinner de bli ganska magra på vägen.

Marken förgiftas

Vi har länge krävt att det skall byggas vägar, skolor och sjukstugor. Men eftersom regeringarna struntar i våra krav, så måste vi nu ta saken i egna händer.

– Ni lämnas alltså ifred av myndigheterna?

– Nej, det är inte så väl. Staten räknar allt som inte är bebott som sin egendom. Så därför plundras våra folk på sin jord, råvaror och på vår egen kultur. Staten delar ut koncessioner till utländska bolag inom vårt territorium, för att leta olja till exempel. Bolagen använder samma avlövningsmedel som

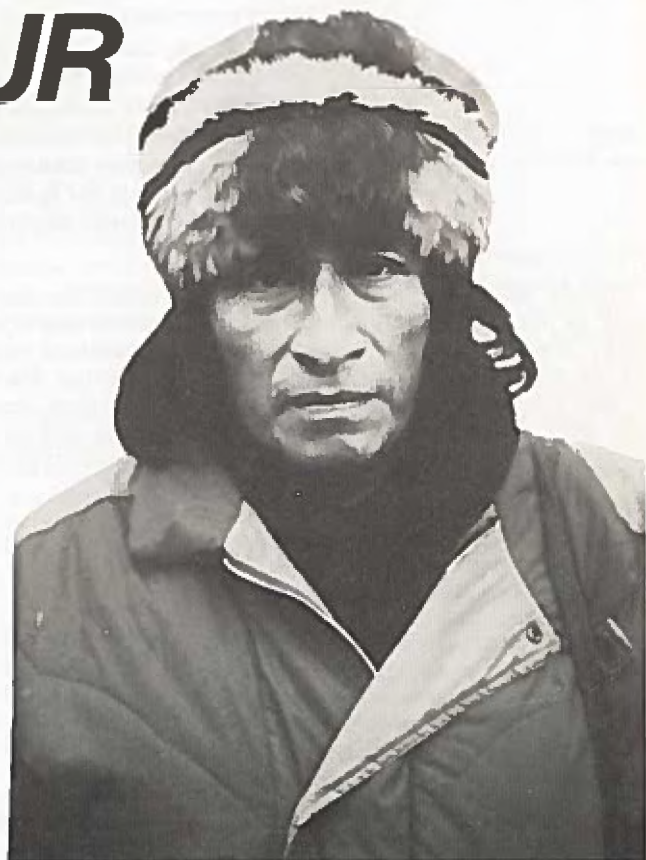
USA använde i Vietnam. För oss betyder detta att våra fiskevatten blir nedsmutsade. Plantager av oljepalmer använder sig av bekämpningsmedel som förgiftar både djurliv och växter och människor som arbetar där.

Vill bygga egna skolor

Men allvarligast är ändå bristen på infrastruktur. Ta skolorna. Undervisningssystemet i Ecuador är bristfälligt och diskriminerande. Till sitt innehåll är undervisningen generell och ligger fjärran från folkets egentliga behov. Där tas ingen hänsyn till olika kulturer, nationaliteter, språk, religioner, till landsbygd eller stad. Inte heller till ekologiska frågor förstås.

Skolorna ligger nästan alla i städerna. Vi har 70 000 barn i skolåldern i våra områden men bara 672 skolor, små och primitiva. Till ett väglöst land utan flygfält kommer inte gärna lärare. Staten kräver dessutom att det skall vara minst tolv barn i en årsklass, för att ge bidrag.

Det är därför som vi i CONFENIAE satsar på att bygga upp ett eget skolsystem med en integrerad tvåspråkig undervisning, både direkt i skolor och indirekt via radio.

Luis Vargas

Foto: Henrik Persson

Där skall vi inpränta respekt för olika livsåskådningar och kulturer, ge kunskaper i självförvaltning, produktionstekniker och olika organisationsformer.

Detta hoppas vi kunna genomföra före år 2000.

CONFENIAE kräver att staten respekterar och erkänner vår rätt till egna språk, egna traditioner och att vi får leva, organisera och utbilda oss efter egna behov.

Vi måste rädda vårt land och våra folk innan det är för sent, understryker Luis.

I år (1990) skall CONFENIAE vända sig till UNESCO för att få stöd för sina idéer, men framför allt behöver vi de upplysta människornas solidaritet, säger han.

INGVAR ENGHARDT

Adresser:

CONFENIAE (Confederacion de Nacionalidades Indigenas de la Amazonia Ecuatoriana)
Apdo. 4180
Quito
Ecuador

Fjärde Världen,
Box 10190
100 55 Stockholm

El Salvador

FÖRHANDLINGAR eller fortsatt krig?

Inget är sig likt i El Salvador. Efter gerillans offensiv i november ser man nu tecken på utmattning i den nordamerikanska politiken. Tecken som också visar på en djup spricka inom regimen.

Mordet på de sex jesuitprästerna i november, mitt under offensiven, är fortfarande en kvarnsten runt halsen på president Alfredo Cristiani. Han blev tvungen att ta tillbaka sin anklagelse mot befrielsefronten FMLN och beordra en undersökning, som resulterade i gripandet av nio militärer från arméns elitförband.

Presidentens attitydförändring kan förklaras av påtryckningar från USA. Enligt en mycket pålitlig källa erfar SALPRESS att USA-ambassaden och armén kommit överens om att gerillaoffensiven förra hösten borde utnyttjas för att göra sig av med ledare och medlemmar från de folkliga rörelserna. Men förtrycket sträckte sig längre än så. Det nådde även religiösa och ledare för oppositionspartierna,

till och med det kristdemokratiska partiet. Samtidigt gick ledarskapet för den folkliga rörelsen tillfälligt under jorden, vilket ledde till stor irritation bland nordamerikanerna eftersom de såg att armén inte riktigt klarade av FMLN:s aktioner inne i själva huvudstaden.

Öppet förtryck

Nordamerikanerna är mycket noga med att betona att förtrycket inte får överskrida vissa gränser och på så sätt leda till en prestigeförlust för deras allierade. Det skulle ju kunna leda till ifrågasättande av Bush-administrationens förklaringar till varför man stöder regimer som den salvadoranska. Det är bättre att få oppositionella att försvinna eller

försöka bryta ner dem genom tortyr än att mörda dem på öppen gata. Ungefär så ser den nordamerikanska doktrinen för tredje världen ut, mer känd under benämningen »lågintensiv konflikt».

Morden på jesuitprästerna ledde till protester i USA och överskred gränserna i avtalet med president Cristiani. Och nu diskuterar den nordamerikanska kongressen en nedskärning med hälften av det militära biståndet till El Salvador, med allt vad det skulle kunna innebära. Enligt en senator, demokraten Christopher Dodd, är åtgärden avsedd att tvinga president Cristiani att förhandla sig fram till en politisk lösning på inbördeskriget. Men biståndet ska återgå till sin

Idag utkämpar inte gerillan sina strider bland bergen, utan till stor del i städernas utkanter.

► tidigare omfattning om FMLN skulle få regimen i gungning och det försvinner helt om Cristianis skulle störtas.

Investeringar utan resultat

Den nordamerikanska attityden kan, enligt ett flertal observatörer, förklaras av en önskan att finna en lösning på konflikten medan en revolutionär seger fortfarande går att undvika. Men trots nedskärningen av det militära biståndet kan det inte dölja faktum att USA egentligen inte har någon politik för El Salvador.

USA har inte beslutat sig för om man ska fortsätta kriget eller försöka finna en förhandlingslösning. Det är helt klart att USA:s politik går från det ena misslyckandet till det andra. Valnederlaget för kristdemokraten Napoleon Duarte förra året var ett hårt slag mot lågintensitetskonflikten. Nu får man dras med en regering som har direkta förbindelser med dödsskvadronerna.

USA har under de tio gångna åren investerat över 4 miljarder dollar utan några som helst positiva resultat. Landets ekonomi är körd i botten och utan det nordamerikanska biståndet skulle det inte överleva ens en månad. Dessutom har den enorma militärapparaten – som under samma period ökat från 12 till 55 tusen man och är den största i regionen – visat sig maktlös inför en gerilla som stadigt skjuter fram sina positioner.

Seriösa förhandlingar

Senator Dodd, som stöder nedskärningen, anses vara hjärnan bakom freds-

planen »Esquipulas II» som gjorde att Costa Ricas president Oscar Arias tilldelades Nobels fredspris. Därför har dialogen som inletts i år mellan de båda krigförande parterna mer seriösa förtecken än tidigare. Att FN:s generalsekreterare Javier Perez de Cuellar fungerar som medlare mellan regeringen och FMLN visar med all önskvärd tydlighet allvaret i förhandlingarna.

Fram tills nu har samtalen inte lett till någonting alls. Regimen insisterar på att landet nu är demokratiskt och att FMLN därför borde lämna ifrån sig sina vapen och delta i den lagliga politiken.

FMLN, å sin sida, kräver verkliga förhandlingar som leder till en verklig demokratisering av landet.

– Vi är inte besegrade som contras i Nicaragua, sa gerillaledaren Joaquin Villalobos. Tvärtom, är vi starkare än någonsin.

Gerillans förslag går ut på ett eldupp-hör från båda sidor. Medan båda sidor behåller sina positioner skulle FMLN delta i politiken, kanske med siktet inställt på parlamentsvalen 1991. Men först måste man rensa upp i armén och säkerhetsstyrkorna måste upplösas. Vad gäller ekonomin hävdar FMLN att utan en verklig jordreform blir det ingen fred.

Djup spricka

Möjligheten till en nedskärning av det militära biståndet har väckt kraftiga reaktioner i El Salvador och ett flertal röster från ultrahögern talar om förräderi. Bland dem märks överste Sigifrido Ochoa, medlem och grundare av rege-

BAKGRUND

El Salvador, ett litet land i Centralamerika med 5 miljoner invånare, har varit politiskt oroligt under hela 1900-talet. Under 80-talet har mer än 85 000 personer mördats, däribland ärkebiskopen Oscar Romero. USA har gett landets regering massivt »stöd», både med vapen och rådgivare.

Den 7 augusti 1987 undertecknade El Salvadors dåvarande president Napoleon Duarte »Fredsplanen för Centralamerika». Senare ställde han två krav för samtalen med gerillan, dels att samtalen bara kan börja om sandinisterna i Nicaragua samtidigt börjar förhandla med contras och dels att FMLN »förkastar våldet som metod att nå makten». FMLN å sin sida vägrade att jämföras med contras och sade att största problemet i förhandlingarna var synen på demokratin. »Regeringen anser att det redan råder demokrati i landet, det anser inte vi. Det krävs både politiska och ekonomiska reformer.»

Fredsplanen skapade ett större politiskt utrymme; Duarte tillät några ledare i FDR, FMLN:s politiska gren, att återvända från exilen. Men antalet politiska mord ökade igen under 1988.

I mars 1989 segrade högerpartiet ARENA:s kandidat Alfredo Cristiani i presidentvalet. Valet bojkottades av FMLN-gerillan eftersom de inte fick gehör för sitt förslag att skjuta upp valet i sex månader för att man under tiden skulle hinna revidera röstlängderna. Av de 1,8 miljoner registrerade väljarna röstade bara omkring 40 procent.

I oktober 1989 träffades representanter för FMLN och regeringen i Costa Rica för att söka finna en fredlig lösning, dock utan resultat. Gerillaledarna ansåg att Cristianis erbjudande av garantier för gerillamedlemmar som ville återgå till ett civilt liv, skulle innebära en kapitulation (för FMLN) utan att man kommit fram till en politisk uppgörelse.

Den 31 oktober dödades 10 personer i ett bombattentat mot en fackföreningslokal och FMLN beslutade att inte fortsätta samtalen med regeringen.

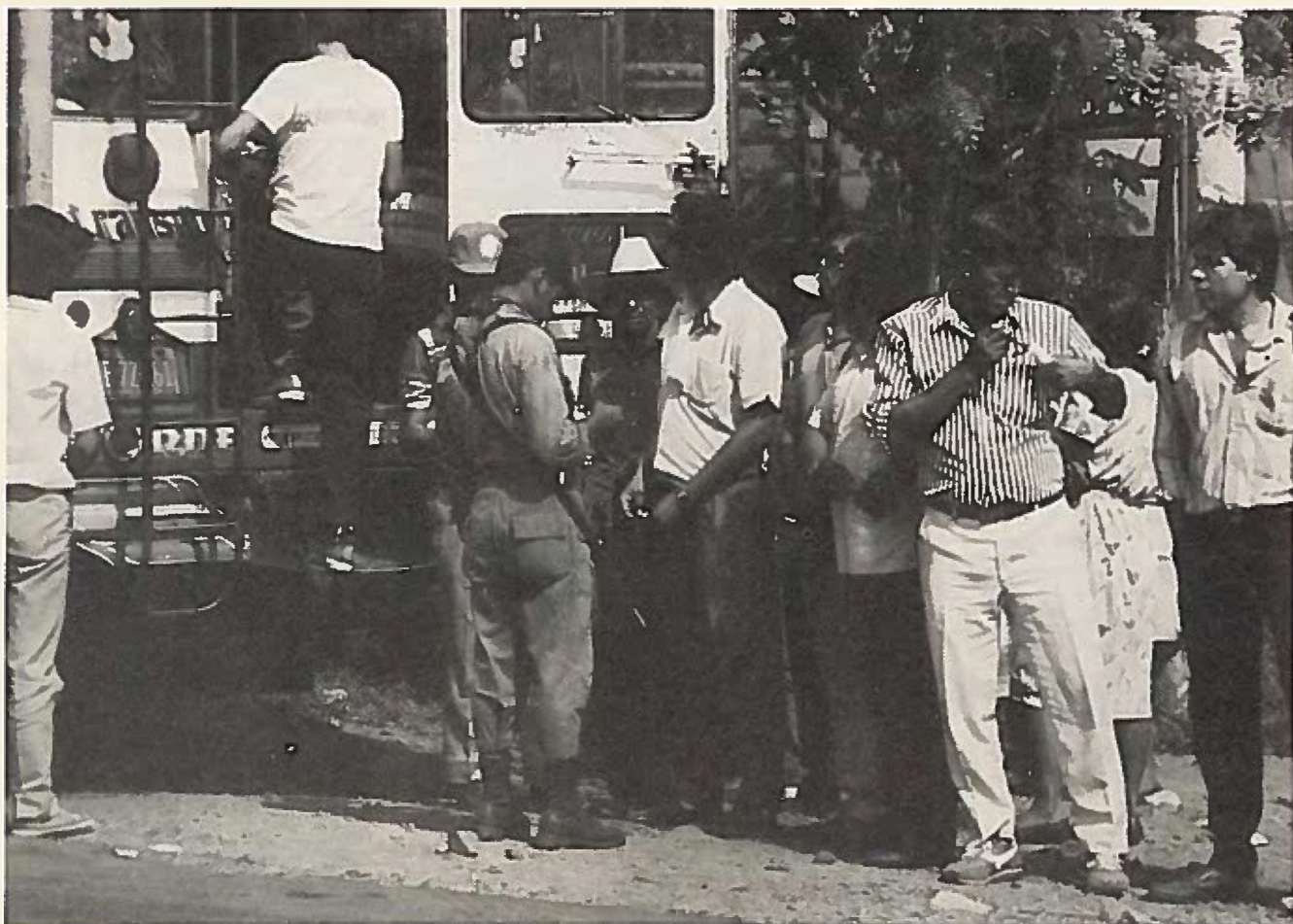
I november inledde gerillan en offensiv med attacker mot huvudstaden San Salvador där man tog kontroll över vissa delar.

Den 16 november mördades 6 jesuitpräster, deras kokerska och hennes dotter av 30 män i arméuniformer. Dagen därpå satte armén in hårda luftbombningar mot de bostadsområden där gerillan hade sitt starkaste fäste och FMLN tvingades dra sig tillbaka. President Cristianis upphävde utgångsförbudet och förklarade att armén återtagit kontrollen över huvudstaden.

FN:s generalsekreterare har nu börjat försöka få tillstånd förhandlingar mellan FMLN och regeringen.

Red.

Källa: Nyheter från Latinamerika

Armén genomför ständiga razzior och kontroller i storstäderna och deras närhet på jakt efter gerillasympatisörer.

ringspartiet Arena. Han anklagade direkt höga officerare inom armén när mordet på jesuitpräster uppdagades. Hans uttalanden fick samma effekt som ett bombnedslag mitt i regimens hjärta skulle ha fått, och den djupa sprickan blev uppenbar.

Vad överste Ochoa vill är tydligen att destabilisera både Cristiani och arméns högsta befäl; både har ju skrivit under avtalet med nordamerikanerna. Ochoa och hans anhängare talar för ett totalt krig. Enligt dem skulle problemen lösas genom att man eliminerar hundratusen salvadoraner.

Men samma diskussion om nedskärningar välkomnades varmt av den folkliga och politiska oppositionen.

— Åtgärden skulle innebära en svängning av den nordamerikanska politiken som på tio år bara ägnat sig åt krig utan att lyckas förhindra gerillans frammarsch, sa den socialkristne ledaren Rubén Zamora.

När Cristiani träffade de högsta militära ledarna för att, om möjligt, finna alternativa vägar om nedskärningarna skulle bli ett faktum, fann den folkliga rörelsen ny styrka på gator och torg. Näst intill hundratusen människor vågade sig ut i huvudstaden för att demonstrera på 1 maj, trots de gällande undantagslagarna. Och för första gången fick arbetardemonstrationen stöd och del-

tagande från samtliga oppositionspartier, till och med från kristdemokraterna.

Oppositionsfront

Arenas ultrakonservativa och demagogiska politik har nu lett till att en bred oppositionsfront bildats. Där deltar de enade folkliga rörelserna, politiska partier, universitet och ett flertal kyrkor. Fronten, som inte har något namn men väl ett innehåll, har sitt ursprung i den politik som förts av vänstersektorerna inom den folkliga rörelsen som, även om de såg den förre presidenten Duarte bli besegrad i valet förra året, tog till sin uppgift att försöka alliera sig med kristdemokraternas gräsrotter. Deras mål är mycket klara: jordreform, demokratisering och en politisk lösning på konflikten.

Det mest betydelsefulla med oppositionsfronten är att deras mål sammanfaller med FMLN:s, vilket leder till att regimen blir fullständigt politiskt isolerad. I fronten materialiseras det gerillan definierar som »en nationell samling mot Arena». Eller med Rubén Zamoras ord: »FMLN kämpar inte längre för sin egen makt utan de står i spetsen för folkets krav».

Samtidigt genomförde FMLN en ny styrkedemonstration. Alltsedan sandini-

sterna förlorade valet i februari har sektorer inom Arena-partiet och armén föresatt sig att gå till hårt angrepp mot gerillan eftersom de tror att underhållet utifrån har minskat. Men då tillkännagjorde FMLN en offensiv för att visa det felaktiga i påståendena och en vecka senare ryckte gerillaförband in i de största städerna i landet och visade än en gång hur maktlösa regeringstrupperna är.

Idag utkämpar gerillan inte sina strider i landets norra delar, bland bergen. Från novemberoffensiven har flera gerillaförband nått fram till städernas, till och med huvudstadens, utkanter. Dessutom blir den s k urbana milisen allt effektivare. Den består av civilbefolkning som tar till vapen när gerillan går till offensiv. Denna nya FMLN-styrkas framväxt i november förra året visar tydligt att befolkningen deltar fullt ut i upproret mot regimen.

Text och foto: OSCAR BARILA
(SALPRESS)

Översättning: Cecilia Ferreira

EL SALVADOR – reportage
Av David Isaksson
Ordkompaniet

»Det totala kriget», det är beteckningen på den strategi som förespråkas av den hårda kärnan i El Salvadors regeringsparti ARENA. Innebörden är helt enkelt att fackligt och politiskt oppositionella bokstavligt talat ska utrotas.

Ideologin bakom är närmast fascistisk. Trots det ekonomiska och militära stödet från Washington, visar ARENA-anhängarna ofta öppen fientlighet mot USA och förakt för USA:s oförmåga att besegra kommunismen.

– Vår fiende är Rockefeller och Världsbanken som utnyttjar dessa unga gerillasoldater. Vi är ett land som blivit kulturellt koloniserat. Men vi vill varken ha gringos eller kommunister. Det som behövs är en nationalistisk regering som kan stabilisera landet.

Yttrandet är hämtat från den nyutgivna boken »El Salvador – reportage» (Ordkompaniet), av David Isaksson, frilansjournalist och medlem i kulturgruppen Wiwili. I sina reportage låter Isaksson oss ana en vardag bakom sådana egentligen ofattbara uppgifter som att 70 000 människor mördats, kidnappats eller försvunnit under 80-talet i detta lilla land.

Isaksson berättar om skräckfyllda möten med militanta högernationalister. Vi får möta terrorns offer, flyktingarna, anhöriga till försvunna. Och genom möten med människor som Margarita Navarro, fängslad, torterad och våldtagen för sin fackliga aktivitet, får vi en föreställning om modet hos dem, tusen och åter tusen, som vägrar att böja sig för terrorn.

Boken berättar också om resultatet av de svenska skolelevernas Operation Dagsverke 1987, då pengar samlades in för att bygga skolor i El Salvador. 12,5 miljoner kronor blev det, tillräckligt

för att bygga ett fyrtiotal skolor. Av dem är över hälften redan igång, och den sista skolan väntas bli klar i början av nästa år. »El Salvador – reportage» blir därmed samtidigt ett vittnesbörd om medkänsla och solidaritet hos svensk skolorungdom, stick i stäv mot 80-talets dominerande yuppieideologier.

TARAS KENTRSCHYNSKYJ

Barn i en Operation Dagsverkes-skola
Foto: Beppe Arvidsson

**INTERNATIONELLA
KVINNODAGEN
8 MARS 1990**

Firandet av kvinnodagen började kvällen innan med en demonstration för de kvinnliga politiska fångarna. Utanför kvinnofängelset i Santiago samlades man till ett möte med musik och gatuteater. Fångarna vinkade och viftade med en röd fana genom galleret.

**EXIT
PINOCHET**

På vägen till ceremonin vid maktöverlämnandet den 11 mars blev Pinochet ordentligt utbuad av valparaisoborna. Hans livvakter fick skyndsamt plocka fram paraplyerna för att skydda honom mot tomater och annat som kastades på honom efter kortgevägen.

NYA TRÖJOR

Stödgruppen i Sverige till ANFPP (anhöriga till de politiska fångarna) har tryckt upp en T-tröja som finns till försäljning. Behållningen går till de politiska fångarna i Chile. På skissen ovan ser du hur tröjan ungefär ser ut. Motivet är detsamma som på tröjor som finns i Chile. Observera att det finns tröjor med texten på svenska också: FRIGE DE POLITISKA FÅNGARNA. Texten är blå, röd och svart på vit botten.

Pris: 90 kronor plus porto.

Beställ tröjan genom att sätta in 100 kr på Chilekommitténs pg 88 72 33 - 5. Ange storlek (S, M, L, XL) samt om du vill ha texten på svenska eller spanska.

CHILE: På väg mot demokrati...

José Guevara
Stefan de Vylder
Naikas Boken Förlag

Boken som recenserades i förra numret kan beställas från Chilekommittén, Box 622, 101 28 Stockholm.

Den kostar 95 kr. Porto: 12 kr. Beta-
la in 107 kr på pg 88 72 33 - 5.

LATINAMERIKANSKA MUSIKFESTIVALEN

Helgen 26-27 oktober 1990 går den 4:e latinamerikanska musikfestivalen av stapeln, traditionsenligt i stockholms-förorten Tensta.

Arrangörerna, latinamerikanska kultur-föreningen CONTINENTE, inbjuder latin-amerikaner i exil att delta i tävlingen.

Här ovan ser vi fjolårets vinnare, norska gruppen »Inti», på konvolutet till den gramfoninspelning de fick göra som förstapristagare. Segermelodin hette »El día más largo» (Den längsta dagen).

Redan i slutet av maj finns tävlings-reglerna att få, ring: tel 08/761 23 51 Ricardo eller tel 08/760 40 94 Isabel. Dessa telefonnummer kan ni även ringa för att beställa gramfononskivan.

BREVMÄRKEN!

Karta med 24 märken i fyr-färgstryck, flera olika motiv. Pris 12 kr. Beställ från: Chile-kommittén, Box 622, 101 28 Stockholm. Eller sätt in sum-man på pg 88 72 33 - 5. Skriv brevmärken på talongen.

ALLENDES MINNE HYLLAS

11 mars - den dag då demokratin återupprättades i Chile - började med en hyllning till Salvador Allende på Santa Inez-kyrkogården i Vina del Mar. Minist-rar och parlamentsledamöter lade varsin nejlika på den enkla graven där inte ens en inskription med Salvador Allendes namn har fått finnas under diktaturen. Nu visades graven och hyllningsceremonin i TV för första gången på 16 år.

På eftermiddagen hyllades Salvador Allende också i Santiago. Hortensia Bussi och Isabel Allende, hustru och dotter till Allende, kom till en kort ceremoni under den balkong i Monedapalatset där Allende visade sig för sista gången.

POSTTIDNING

**Chilebulletinen
Box 622
101 28 Stockholm**

